

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ, ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ

Кафедра фінансів та обліку

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ КОШТІВ І
ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ У ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКАХ**

кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
2 курсу денної форми навчання
ТАРАН Дарини Юріївни

Науковий керівник
кандидат економічних наук, доцент
ВИСОЦЬКА Інна Борисівна

Рецензент
кандидат економічних наук, доцент
КОВАЛІВ Володимир Мирославович

Кваліфікаційна робота допущена до захисту
«___» _____ 2022 р., протокол № ___
завідувач кафедри фінансів та обліку,

(підпис)

(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

Львів
2022

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Інститут управління, психології та безпеки
Центр післядипломної освіти, дистанційного та заочного навчання
 Кафедра фінансів та обліку
 Освітній ступінь «магістр»
 Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
 Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
 Назва освітньої програми «Фінансова розвідка»

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Завідувач кафедри
 фінансів та обліку
 _____
 Степан МЕЛЬНИК
 «01» липня 2022 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ТАРАН Дарини Юріївни

1. Тема роботи **Особливості протидії легалізації коштів і фінансуванню тероризму у вітчизняних банках**

керівник роботи **ВИСОЦЬКА Інна Борисівна, кандидат економічних наук, доцент**
 затверджені наказом ЛьвДУВС від **«30» червня 2022 р. № 638 о/с**

2. Термін подання здобувачем вищої освіти роботи **«05» грудня 2022 р.**

3. Вихідні дані до роботи Нормативні акти з питань організації системи протидії відмивання коштів та фінансування тероризму у банківських установах; літературні джерела з вказаної тематики; статистичні матеріали та аналітичні дані

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) провести теоретичне дослідження передумов та особливостей відмивання коштів та фінансування тероризму із використанням банківських установ, дослідити організаційні засади атилегалізаційної діяльності банківських установ, охарактеризувати нормативне регулювання антилегалізаційної діяльності банків в умовах воєнного стану, розкрити типові схеми відмивання коштів із використанням банківських установ, провести оцінку поширення легалізаційних процесів у банківських установах, проаналізувати антилегалізаційну діяльність ПАТ «ОТП Банк» упродовж 2019-2021 рр., розробити напрями управління легалізаційними ризиками банківських установ, вивчити досвід США у сфері протидії легалізації коштів і фінансуванню тероризму з використанням банківських установ

5. Перелік графічного матеріалу (додатків) Модель «кримінального» економічного циклу; Система фінансового моніторингу України; Схема «відмивання» грошей через банківські установи із використанням експортних операцій; Схема «відмивання» грошей через банківські установи із використанням готівки; Схема «відмивання» грошей через банківські установи із виведенням коштів державного підприємства; Схема «відмивання» грошей через банківські установи із використанням купівлі-продажу цінних паперів; Схема «відмивання» грошей через банківські установи з метою отримання готівки «на руки»; Схема «виведення» готівки через банківські установи; Значення Базельського індексу ПВК/ФТ упродовж 2019-2021 рр.; Кількість повідомлень, отриманих

Держфінмоніторингом України від банків та небанківських фінансових установ упродовж 2019-2021 рр.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	ПРИЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	ВИСОЦЬКА І. Б.		
2	ВИСОЦЬКА І. Б.		
3	ВИСОЦЬКА І. Б.		

7. Дата видачі завдання «01 липня 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Опрацювання літератури за темою роботи та складання плану	01.08.2022	виконано
2	Написання першого розділу	01.09.2022	виконано
3	Написання другого розділу	01.10.2022	виконано
4	Написання третього розділу	01.11.2022	виконано
5	Підведення підсумків та формулювання висновків	15.11.2022	виконано
6	Оформлення роботи	01.12.2022	виконано

Здобувач вищої освіти

_____ (підпис)

ТАРАН Д.Ю.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Науковий керівник

_____ (підпис)

ВИСОЦЬКА І.Б.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

АНОТАЦІЯ

ТАРАН Д.Ю. Особливості протидії легалізації коштів і фінансуванню тероризму у вітчизняних банках. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2022.

Кваліфікаційна робота присвячена вивченню теоретичних основ та надання практичних рекомендацій щодо організації протидії легалізації коштів та фінансування тероризму банківськими установами. у роботі розкрити діючий механізм запобігання банками легалізаційних злочинів. вивчено норми антилегалізаційного законодавства та нововведення, пов'язані із впровадження воєнного стану. Проведено аналіз існуючих типових схем відмивання коштів із використанням банків та оцінено поширення легалізаційних злочинів у банківській системі. Запропоновано заходи вдосконалення управління легалізаційними ризиками у банку

Ключові слова: відмивання коштів, банківська установа, управління легалізаційними ризиками, протидія відмиванню коштів

ANNOTATION

TARAN D.Yu. Peculiarities of combating the legalization of funds and the financing of terrorism in domestic banks. – Manuscript.

Qualification work for obtaining a master's degree in the specialty 072 «Finance, banking and insurance». – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2022.

The qualification work is devoted to the study of the theoretical foundations and the provision of practical recommendations regarding the organization of combating the legalization of funds and the financing of terrorism by banking institutions. in the work to reveal the effective mechanism of prevention of legalization crimes by banks. the norms of anti-legalization legislation and innovations related to the introduction of martial law were studied. An analysis of existing typical money laundering schemes using banks was carried out and the spread of legalization crimes in the banking system was assessed. Measures to improve the management of legalization risks in the bank are proposed

Keywords: money laundering, banking institution, legalization risk management, anti-money laundering

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ ТА ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ	9
1.1. Передумови та особливості відмивання коштів та фінансування тероризму із використанням банківських установ	9
1.2. Організаційні засади атилегалізаційної діяльності банківських установ	17
1.3. Нормативне регулювання атилегалізаційної діяльності банків в умовах воєнного стану	25
Висновки до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ КОШТІВ І ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ У ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКАХ	29
2.1. Типові схеми відмивання коштів із використанням банківських установ	29
2.2. Оцінка поширення легалізаційних процесів у банківських установах	36
2.3. Аналіз атилегалізаційної діяльності ПАТ «ОТП Банк» упродовж 2019-2021 рр.	41
Висновки до розділу 2	45
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ КОШТІВ І ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ У ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКАХ	46
3.1. Напрями вдосконалення управління легалізаційними ризиками банківських установ	46
3.2. Досвід США у сфері протидії легалізації коштів і фінансуванню тероризму з використанням банківських установ	53
Висновки до розділу 3	59
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Протидія відмиванню злочинних доходів є необхідною умовою забезпечення економічної безпеки держави. Важливу роль у реалізації державної антилегалізаційної політики відводиться банківським установам. Економічно розвинуті країни створили ефективну систему протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (далі – ПВК/ФТ) та створили підрозділи фінансової розвідки.

Банківські установи – фінансові посередники, яким належить провідна роль у грошово-кредитній системі країни. Тому саме банки найчастіше використовуються у цілях відмивання нелегально отриманих доходів. Зважаючи на вище сказане, дослідження проблем протидії легалізації коштів і фінансуванню тероризму у вітчизняних банках набуває особливої актуальності.

Дослідженню проблем запобіганню використанню банків з метою легалізації коштів присвячені праці О. Глуценка, С. Гуржій, С. Дмитрова, Я. Дяченко, С. Єгоричевої, Т. Єфименко, А. Клименка, О. Коваленко, О. Користіна, Л. Левченко, Н. Паплічевої, І. Семеген, Д. Шиян та інших науковців, результати досліджень котрих були використані при написанні цієї кваліфікаційної роботи. При підготовці кваліфікаційної роботи використано чинну нормативно-правову базу України, аналітичні дані Національного банку України, статистичні дані Державної служби фінансового моніторингу, АТ «ОТП Банк» інформаційні ресурси всесвітньої мережі Інтернет. проте, не беручи до уваги наявність великої кількості публікацій з цієї тематики, проблема протидії легалізації коштів і фінансуванню тероризму у вітчизняних банках залишається актуальною і потребує глибокого вивчення та дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою написання кваліфікаційної роботи є проведення глибокого теоретичного дослідження та обґрунтування

практичних рекомендацій щодо протидії легалізації незаконно отриманих доходів вітчизняними банківськими установами.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- розкрити передумови та особливості відмивання коштів та фінансування тероризму із використанням банківських установ;
- дослідити організаційні засади атилегалізаційної діяльності банківських установ;
- вивчити нормативне регулювання антилегалізаційної діяльності банків в умовах воєнного стану;
- охарактеризувати типові схеми відмивання коштів із використанням банківських установ;
- оцінити поширення легалізаційних процесів у банківських установах;
- проаналізувати антилегалізаційну діяльність ПАТ «ОТП Банк»;
- запропонувати напрями управління легалізаційними ризиками банківських установ;
- вивчити досвід США у сфері протидії легалізації коштів і фінансуванню тероризму з використанням банківських установ та розглянути можливість його імплементації в Україні.

Об'єктом дослідження є банківська система України.

Предметом дослідження є теоретичні засади та практичні аспекти протидії легалізації незаконно отриманих доходів вітчизняними банківськими установами.

Методи дослідження. При написанні кваліфікаційної роботи з метою якомога повнішого розкриття теми застосовувались різні методи наукового пізнання, зокрема:

- при дослідженні сутності поняття «відмивання коштів» використовувались методи аналізу та синтезу, метод наукового абстрагування;
- при формулюванні висновків використовувався метод узагальнення;

- проведення аналізу поширення легалізаційних процесів у банківській системі здійснювалось за допомогою методів спостереження та порівняння;
- при побудові рисунків та таблиць використовувались графічний та табличний методи.

Наукова новизна одержаних результатів:

– удосконалено процес управління ризиками відмивання коштів банківськими установами шляхом комбінування застосованих антилегалізаційних стратегій.

Основний зміст роботи. Перший розділ кваліфікаційної роботи присвячено проведенню теоретичного дослідження протидії відмивання коштів вітчизняними банками. у цьому розділі визначено передумови відмиванню коштів, розкрити організаційні засади ПВК/ФТ у банківських установах та розкрито нормативне забезпечення антилегалізаційної діяльності в умовах воєнного стану.

Другий (аналітичний) розділ розкриває присвячено дослідженню типових легалізаційних схем, які застосовуються в банках, оцінці поширення легалізаційних процесів у вітчизняній банківській системі.

Третій розділ присвячено розробці рекомендацій щодо вдосконалення системи управління легалізаційними ризиками банківської установи; вивченню досвіду США щодо протидії відмиванню злочинних доходів через банківську систему.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (42 найменування на 5 сторінках). Загальний обсяг робота становить 66 сторінок, із них основний текст – 57 сторінок, які містять 16 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ ТА ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ

1.1. Передумови та особливості відмивання коштів та фінансування тероризму із використанням банківських установ

Банківська система є невід'ємною частиною економіки країни в цілому та фінансової системи зокрема. Через банківську систему функціонує механізм розподілу фінансових ресурсів і коштів, їх мобілізація та участь в господарських операціях. Важливою функцією банківської системи, акумуляція заощаджень, кредитування економіки та забезпечення фінансової стабільності. Отже, стан банківських установ суттєво впливає на рівень фінансової безпеки країни.

Безпека банківських установ є визначальною складовою фінансової безпеки держави. В свою чергу фінансова безпека держави – це стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової систем, що характеризується збалансованістю та стійкістю до негативних впливів, здатність забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та її зростання [1]. У свою чергу, фінансова безпека держави є важливою складовою економічної безпеки держави. Отже, зниження ступеня безпеки банківської системи негативно вплине на стан економічної безпеки держави і навпаки.

Банківська система функціонує в певному середовищі, параметри якого формуються під впливом різних взаємопов'язаних чинників. Кожен чинник може здійснювати як позитивний, так і негативний вплив. Негативний вплив певного чинника є джерелом загрози, що перешкоджає стабільній та ефективній роботі банківської системи. Враховуючи вищезазначене, з метою

створення теоретичної бази дослідження та вирішення проблеми забезпечення функціонування системи економічної безпеки банківських установ у сучасних умовах необхідно, на нашу думку, визначити поняття «легалізація (відмивання) злочинних доходів». Одразу зазначимо, що, враховуючи національні норми у сфері вітчизняного законодавства, ми не вступаємо в дискусію щодо різниці між термінами «легалізація» та «відмивання» стосовно грошей (доходів, коштів, капіталу, майна тощо), оскільки ми розуміємо їх як еквівалентні категорії та використовуємо як альтернативи. За основу будемо використовувати юридичний термін «легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом». При цьому інше застосування дещо іншої термінології для визначення зазначеного явища за відсутності особливих застережень вважається синонімом.

Дослідження проблеми протидії легалізації «брудних» доходів, на нашу думку, доцільно розпочати з історичної перспективи, визначивши термінологічні поняття відмивання коштів та його загальну соціально-економічну характеристику. Вперше термін «відмивання грошей» з'явився в Сполучених Штатах Америки, де в 1930-х роках був прийнятий закон, який забороняв вільний обіг алкогольних напоїв. Це був початок так званої масової контрабанди алкоголю. Кошти, отримані в результаті таких операцій, вкладалися в розвиток мережі «пралень» по всій країні, а прибуток від цієї діяльності вже був законним. Тоді цей спосіб легалізації «брудних» грошей отримав назву «відмивання», що передавало суть процесу перетворення незаконно набутих грошей у легальні. Існує також думка, що цей термін був узагальнений під час відомого Вотергейтського політичного скандалу в США до конфіскації легалізованих (відмитих) доходів від продажу колумбійських наркотиків [2].

З'ясувавши історію походження терміну, ми переходимо до визначення поняття «відмивання грошей», яке на даний момент використовується в різних джерелах. Міжнародні нормативно-правові акти не надають чіткого визначення терміну «відмивання грошей». «Відмивання коштів», як правило,

вважається процесом, за якого кошти чи інші злочинні активи приховуються, розміщуються, передаються чи іншим чином продаються через фінансово-кредитну, а у нашому випадку через банківську систему. Основною метою процесу легалізації є представлення законними кошти, отримані в наслідок вчинення незаконних дій.

Економічна спільнота вже давно вирішує проблему впливу діяльності з легалізації доходів на загальну економіку країни. Звичайно, легалізація «злочинних» доходів може спричинити до порушення економічного балансу в конкретній компанії, фірмі. Водночас, як соціальне явище, відмивання грошей передусім стосується порушення економічної рівноваги на макроекономічному рівні. Це проявляється в порушенні балансу в суспільстві між доходами і витратами, між інвестиціями і заощадженнями, між кількістю грошей і рівнем цін і т.д. Уявний, на перший погляд, досить віддалений зв'язок між розглянутим злочином і зазначеними явищами, при поглибленні аналізу та врахуванні глибоких складних процесів, що відбуваються в сучасних економічних системах, отримує цілком реальні сліди.

З об'єктивної точки зору суть легалізації (відмивання) полягає в наданні активам, отриманим злочинним шляхом, видимості законного джерела. Оскільки діючі в державі економічні механізми уможливають існування підконтрольних державі правових інституцій, до яких залучені посадові особи, можна зробити висновок, що відмивання «злочинних» доходів безпосередньо пов'язана із злочинними діями в державі.

Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, створює видимість того, що «злочинні» активи мають законне походження. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» ст. 5 визначає дії, які можна віднести до легалізації «злочинних» доходів, зокрема: будь-які дії, пов'язані із вчиненням фінансової операції чи правочину з доходами,

одержаними злочинним шляхом, а також вчиненням дій, спрямованих на приховання чи маскуванню незаконного походження таких доходів, чи володіння ними, прав на такі доходи, джерел їх походження, місцезнаходження, переміщення, зміну їх форми (перетворення), а так само набуттям, володінням або використанням доходів, одержаних злочинним шляхом [3].

Особливостями легалізації (відмивання) «злочинних» доходів є те, що «жертви» злочинної діяльності (фізичні особи, суб'єкти господарювання, держава) часто про це не підозрюють. Наприклад, внаслідок зазначеної протиправної діяльності виникають необґрунтовано великі фінансові втрати, втрачається довіра населення до банківських, інвестиційних та інших фінансових установ. Це, в свою чергу, уповільнює швидкість грошового обігу, оскільки більшість населення в такій ситуації відмовиться зберігати свої заощадження в таких установах. А юридичні особи відмовляються укладати певні договори. Очевидно, що це може спричинити порушення економічної рівноваги, вплинути на стан розвитку економічної сфери суспільства в цілому [4].

Поява будь-якого соціального явища визначається історичним розвитком конкретного суспільства. Окремі негативні соціальні явища, наприклад торгівля наркотиками, людьми, зброєю, вбивство і т.д. завжди мали негативне сприйняття у суспільстві. Причиною цього було те, що такі дії посягали на основи людського буття, хоча їх правова оцінка змінювалася. Розглядаючи явище «легалізації «злочинних» доходів», необхідно зважати на той факт, що це явище набуло особливого поширення в країнах в періоди здійснення соціально-економічних реформ, що супроводжувалось економічною нестабільністю. Суспільну небезпеку процесу «легалізації злочинних» доходів» необхідно оцінювати через призму інших небезпечних проявів, враховуючи ступінь впливу цього явища на розвиток організованої злочинності, корупції тощо. За словами О. Користіна, саме в цьому й полягає технологічності легалізації «злочинних» доходів, вжиття заходів протидії

легалізації «злочинних» доходів відкриває можливість впливу на пов'язані суспільно небезпечні явища [4].

Період становлення української державності пов'язаний із переходом від економіки тоталітарного типу управління до ринкової економіки. Одним із результатів такого переходу стала зміна у відносинах власності, лібералізації економічної діяльності. Характерною ознакою періоду трансформації є послаблення ролі держави в управлінні економічними процесами. Послаблення державного контролю, в свою чергу, призводить до зростання економічної злочинності, особливо «легалізації грошей», незаконного відтоку капіталу, збагачення злочинних угруповань. Наслідком таких процесів є порушення законів економічної системи, розбалансування соціальної рівноваги. В умовах неправомірного збагачення інших це породжує сильну соціальну диспропорцію з величезним криміногенним потенціалом.

Ринкова трансформація та процеси, що її супроводжували привели до значного зростання рівня тіньової економіки. І хоча таке зростання значно пом'якшило падіння офіційного ВВП, але такий процес має зворотній ефект – чим більше це падіння ВВП, тим більшою є його частка, яка знаходиться в «тіні».

Підвищення рівня тіньової економіки неможливе без процесу відмивання доходів, отриманих незаконним шляхом, так як роль тіньової економіки двояка: з одного боку, вона виступає клієнтом необлікованих коштів, з іншого, найбільшим їх виробником [5, с. 259]. Прояв впливу підвищення рівня тіньової економіки проявляється у активізації процесу відмивання «незаконних» доходів. Протиправна діяльність, що приносить прибуток, особливо вчинення кримінальних дій, виходить за рамки, що підпадають під дію економічних законів принципів. Отриманий у такий спосіб капітал витрачаються на придбання «легальних товарів та послуг», збільшуючи легальний товарооборот, і, як наслідок, економічний дисбаланс.

Підсумовуючи зазначимо, що процес легалізації доходів, отриманих у незаконний спосіб, стає механізмом, який забезпечує зв'язок між легальною та нелегальною економікою. Основний аргумент полягає в тому, що офіційна та нелегальна економіка доповнюють одна одну, а процес «легалізації» є сполучною ланкою. За відсутності процесу легалізації, нелегальна економіка страждала б від браку ресурсів. А у разі поглинання нелегальної економіки офіційною не було б попиту на відмивання грошей. Схема трансформації «злочинних» доходів у легальні показано на рис. 1.1.

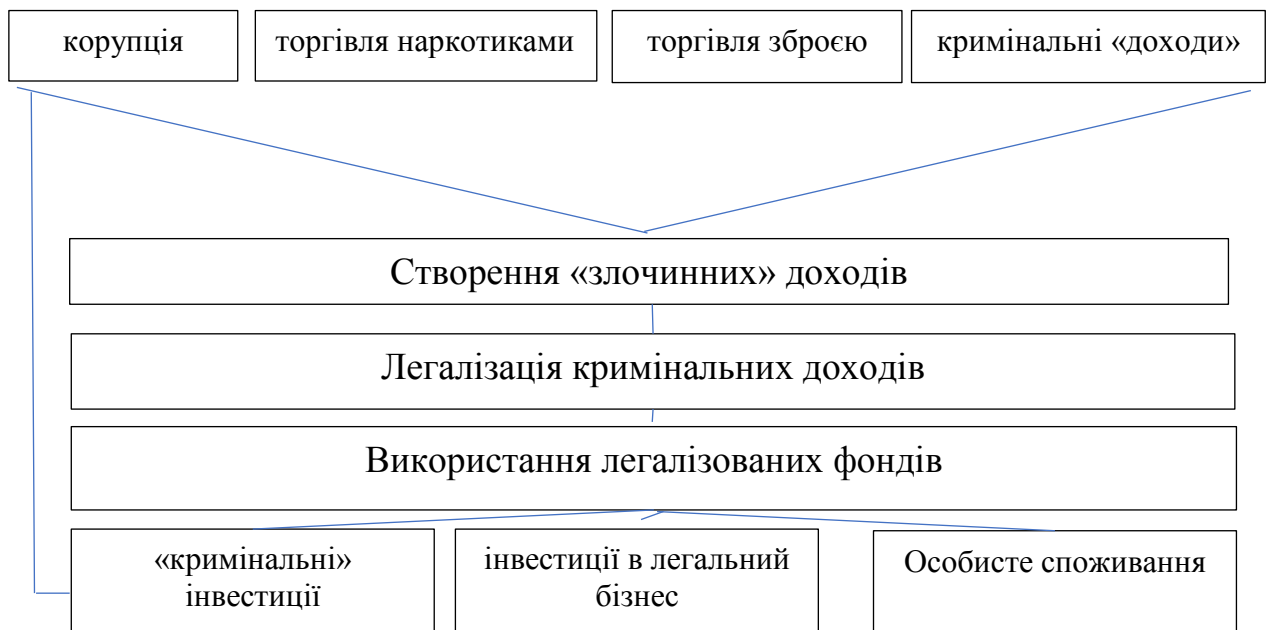

Рис. 1.1. Модель «кримінального» економічного циклу

Джерело: складено автором

Головними етапами цієї моделі «кримінального економічного циклу» є: отримання «злочинних» доходів, легалізація або відмивання злочинних коштів, споживання, проникнення їх у законний бізнес та злочинне вкладання прибутків, отриманих у результаті злочину.

Перехід від однієї фази до іншої, необхідних для здійснення та постійного відновлення кримінально-економічних дій, узагальнено поняттям «кримінальний економічний цикл». Створення так званих «злочинних доходів» є етапом «кримінального економічного циклу», сутність якого і полягає у отриманні вигоди в результаті злочинної економічної діяльності (суспільно небезпечної), вчинення злочинних дій в економічній сфері.

Легалізація злочинних активів є етапом кримінально-економічного циклу, змістом якого є фінансові операції, спрямовані на надання видимості легального заволодіння грошовими коштами, здобутими злочинним шляхом.

Використання легалізованих злочинних коштів є етапом кримінально-економічного циклу, який включає споживання, злочинне інвестування доходів, одержаних злочинним шляхом (використання легалізованих коштів, отриманих злочинним шляхом, для відновлення та розширення злочинної організації), їх проникнення в легальні справи (використання легалізованих коштів, отриманих злочинним шляхом, для прямих і портфельних інвестицій в легальні компанії).

Як бачимо, легалізація «брудних» капіталів може становити серйозну загрозу як економічній безпеці країни, так і окремому суб'єкту господарювання. Легальний сектор економіки рясніє різноманітними формами кримінального бізнесу: псевдобізнес, пристрої, пов'язані з введенням фіктивних грошей у безготівкові розрахункові операції (пристрої, що використовують різні комбінації за допомогою підроблених платіжних документів, рахунків тощо) та капітал кримінального походження.

Межа між псевдобізнесом з відмивання та накопичення злочинного капіталу та легальною господарсько-фінансовою діяльністю нівелюється. Тому вважати, що обіг капіталів, отриманих в результаті злочинних дій, каналами легальної економіки служить на користь останньої буде помилковим. Навпаки, «злочинні доходи» руйнують легальну економіку, оскільки злочинні угруповання, набувши доступ до легальної економіки, шляхом підкупу, погроз і шантажу залучають до своїх лав найталановитіших фахівців з тієї чи іншої сфери соціально-економічної діяльності, а також сприяють розвитку все більш складних і небезпечних злочинних фінансово-економічних схем галузей, які реалізуються через свої «бізнесові» структури, створені аналогічно офіційним, організаційно-правовим формам бізнесу.

Зростає економічна злочинність суто кримінальних груп, діяльність таких організованих злочинних груп виходить на макрорівень. Крім того,

технологія дозволяє розширити географію її правозастосування, що впливає на виявлення та розкриття цього виду протиправної діяльності. Водночас зарубіжний досвід показує, що відмивання грошей є найбільш вразливою фазою кримінального бізнес-циклу для правоохоронних органів. У більшості економічно розвинених країн світу створено законодавчу базу, яка чітко регламентує заходи щодо протидії легалізації «брудних» грошей, механізм взаємодії національних контролюючих і правоохоронних органів з цього питання, а також відповідні вимоги до обмеження банківської та ділової таємниці.

В умовах економічної нестабільності чи при реформуванні економіки найбільшому ризику із залучення злочинних доходів підпадає саме кредитно-банківська система. Цілісність банківської системи зокрема та фінансової системи в цілому залежить від розуміння того, що її діяльність базується на високих правових, професійних та етичних принципах. Репутація банківської установи є найціннішою характеристикою фінансової установи.

За умови легкого проникнення злочинних коштів у певну банківську установу, або через те, що її співробітники або керівники за певну грошову винагороду дали згоду на проникнення таких коштів, або тому, що ця банківська установа не звертає увагу на злочинний характер цих грошей, – така інституція стає активним співучасником злочину. Докази цієї причетності негативно вплинуть на ставлення до банку інших фінансових посередників та контролюючих органів, а також звичайних клієнтів, що безумовно негативно вплине на його конкурентоспроможність, призведе до фінансових втрат, як мінімум втрати репутації та свідчатиме про недосконалість системи економічної безпеки.

1.2. Організаційні засади атилегалізаційної діяльності банківських установ

Цифрові технології стали причиною швидкого розвитку світової фінансової системи. Розширення банківських послуг, збільшення обсягів грошового обороту сприяють розвитку банківського сектору, а також є причиною активізації діяльності злочинних угруповань у цій сфері. Як свідчать статистичні дані, з метою відмивання «злочинних» доходів зловмисники найчастіше використовують банківські установи. Тому підвищується привабливість установ банківського сектору як інструменту протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму (далі ПВК/ФТ), підвищується їх роль у реалізації комплексної державної атилегалізаційної політики. Держава надає банкам право здійснювати контрольні дії, тобто комплекс заходів щодо боротьби з легалізацією «брудних грошей», а також виявляти клієнтів, так чи інакше пов'язаних із здійснення терористичної діяльності.

Ефективним інструментом ПВК/ФТ є фінансовий моніторинг, який покликаний боротися з цим негативним явищем. У численних роботах фахівців пропонуються такі трактування сутності поняття «фінансовий моніторинг в банківських установах»:

– комплекс заходів у сфері запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму [3, с. 224];

– складний багатоетапний процес з огляду на врахування змін у розвитку фінансових відносин суб'єкта господарювання, що досліджується в часі, який здійснюється відповідно до основних складових моніторингу та відповідно до показників, що визначають доцільність; розкриття зазначених взаємозв'язків у цілому, за фінансовими аспектами здійснення діяльності відповідно до об'єкта моніторингу [7];

– система заходів щодо постійного моніторингу діяльності комерційних банків, збір і систематизація даних про їх фінансовий стан для оцінки

поточної ситуації в банківському секторі та прогнозування його подальшого розвитку [7, с. 35];

– система постійного моніторингу всіх контрольованих лімітів і нормативів, визначення розмірів і причин відхилень фактичних показників від нормативних, причин цих відхилень і управлінських рішень [7, с. 14].

Законодавчо виділяють два види фінансового моніторингу первинний та державний (див. рис. 1.2).

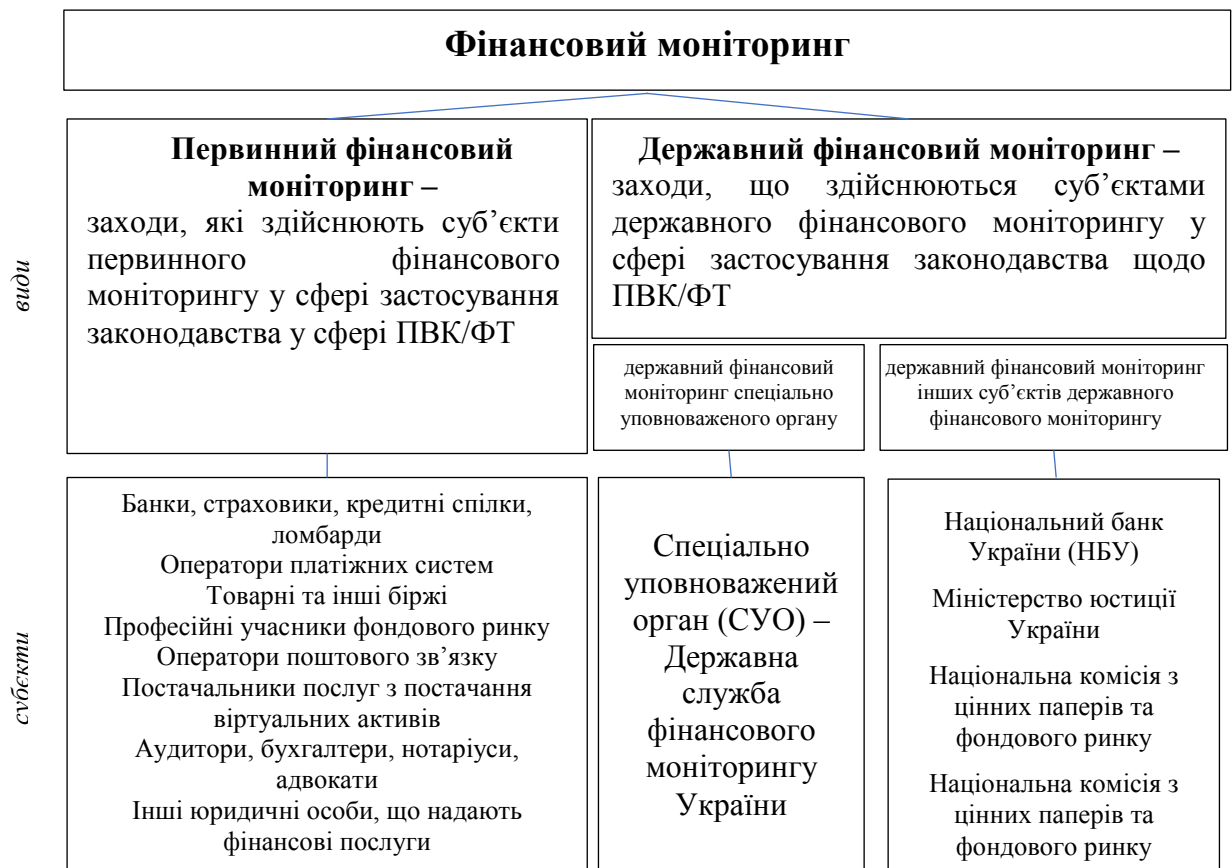

Рис. 1.2. Система фінансового моніторингу України

Джерело: складено автором на основі [3]

На Національний банк України, як суб'єкта державного фінансового моніторингу, покладено обов'язок здійснювати регулювання фінансового моніторингу банківськими установами. Організація антилегалізаційної діяльності (фінансового моніторингу) у комерційних банках здійснюється відповідно до Законів України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»[3]

(далі – Закон про фінмоніторинг), «Про банки і банківську діяльність» [21] та Постанови Правління НБУ «Положення про здійснення банками фінансового моніторингу» від 19 травня 2020 року № 65 [22]. Керівник виконавчого органу банку (для іноземних банків – керівник філії) та відповідальний працівник банку несуть відповідальність за організацію належної внутрішньобанківської антилегалізаційної системи. За умови ліквідації банку відповідальність за організацію антилегалізаційної системи покладається на ліквідатора, а у разі призначення тимчасової адміністрації банківської установи – тимчасового адміністратора банку.

Банківські установи зобов'язані забезпечити належну організацію внутрішньобанківської системи ПВК/ФТ, метою якої є:

1. дотримання норм антилегалізаційного законодавства України;
2. ідентифікація порогових та підозрілих фінансових операцій клієнтів та скерування повідомлень про підозрілі операції до СУО;
3. недопущення використання клієнтами банківських послуг та продуктів банку з метою відмивання коштів та/або фінансування тероризму.

Організація антилегалізаційної діяльності банку задля дотримання вимог чинного законодавства передбачає виконання низки заходів:

- погодження кандидатури та призначення відповідального працівника банку;
- створення та функціонування внутрішньої банківської системи для запобігання ВК/ФТ;
- прийняття та оновлення (за необхідності) внутрішніх документів банку у антилегалізаційній сфері;
- організація та здійснення контролю за дотриманням вимог антилегалізаційного законодавства банківською установою.

Такий контроль здійснюється, зокрема, службою внутрішнього аудиту банку, яка періодично (щонайменше раз на рік) здійснює відповідні перевірки діяльності банківської установи. За результатами перевірок служба внутрішнього аудиту банку формулює висновки та пропозиції, які

розглядаються наглядовою радою банку або керівником філії іноземного банку.

За наявності в банку окремих підрозділів він може створити внутрішньобанківську систему ПВК/ФТ, в рамках якої повноваження щодо ведення реєстру фінансових операцій, подання звітності про фінансові операції до СУО здійснюватимуть спеціальні підрозділи, визначені банком, та їх відповідальні працівники. Загальну схему фінансового моніторингу в комерційному банку наведено на рис. 1.3.

Безсумнівно, що виконання такого обсягу роботи з аналізу великої кількості операцій, що здійснюються комерційним банком протягом робочого дня, неможливе без використання відповідного програмного забезпечення – системи автоматизації банку. Система автоматизації банку (далі – СА) – інтегрована комплексна система автоматизації процесу моніторингу фінансових операцій, яка складається із систем або підсистем, що уможлиблює належне функціонування антилегалізаційної системи банку [22]. Згідно з вимогами Національного банку, система автоматизації банківської установи повинна забезпечити виконання таких операцій:

1. заморожування коштів, які пов'язані або можуть бути пов'язані із фінансуванням тероризму;
2. вести в електронному вигляді анкети клієнтів банківської установи;
3. створити та вести реєстр повідомлень;
4. здійснювати обмін інформацією із СУО;
5. вести облік роботи кожного користувача з фіксацією дати та змісту операції;
6. запровадити систему захисту інформації відповідно до чинного законодавства;
7. створювати копії інформації та впровадити систему накопичення інформації;
8. здійснювати на постійній основі моніторинг операцій з метою виявлення підозрілих операцій;

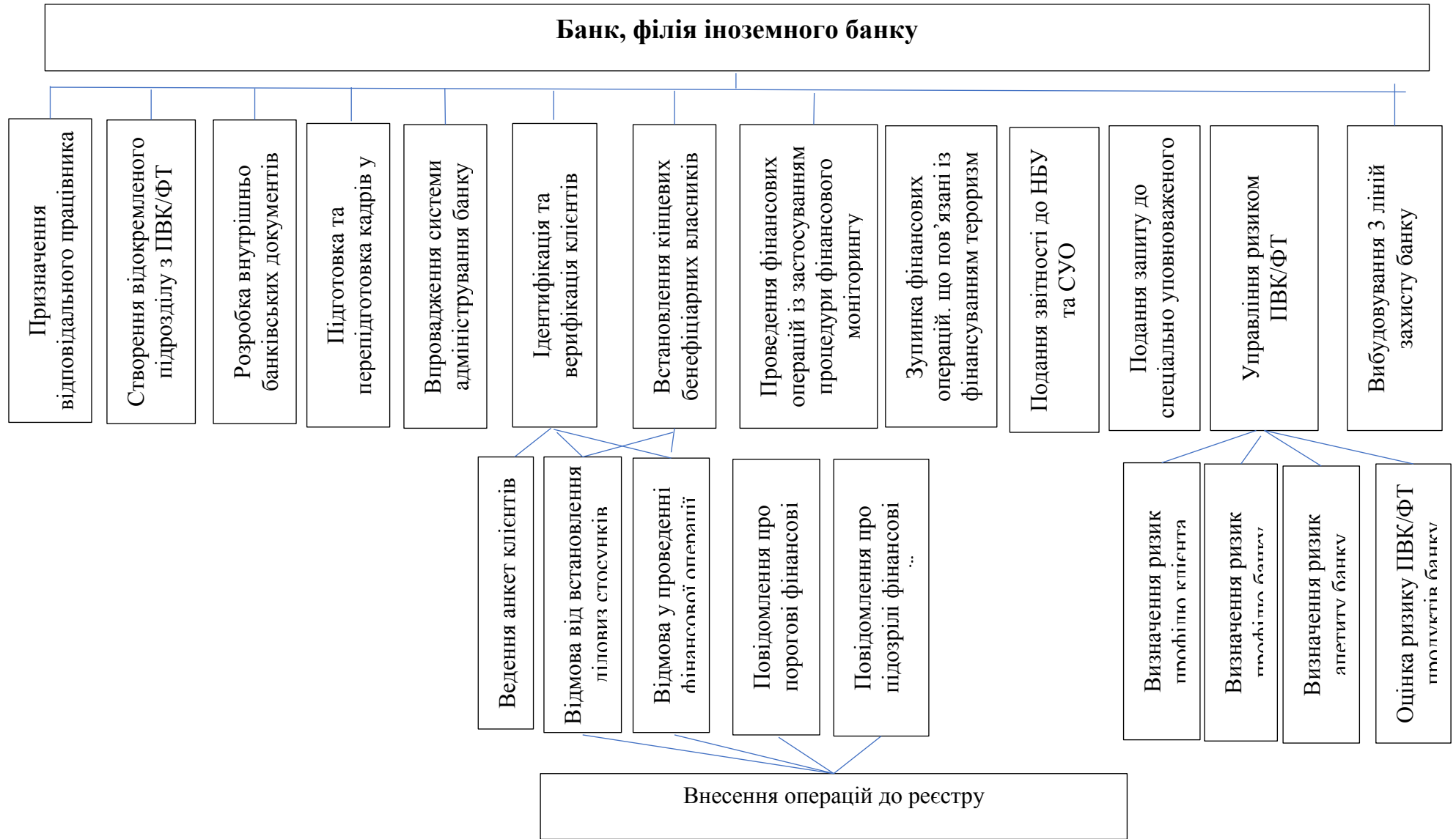

Рис. 1.3. Схема здійснення фінансового моніторингу банківською установою
Джерело: складено автором за [22]

9. здійснювати на постійній основі моніторинг ділових відносин з клієнтами задля ідентифікації ризику ВК/ФТ;
10. інформувати уповноважених осіб банку та/або СУО про виявлені підозрілі фінансові операції;
11. налагодити внутрішньобанківський механізм ескалації підозр працівниками банку в межах їх повноважень;
12. налагодити документальну фіксацію всіх подій в системі автоматизації банку;
13. забезпечити дотримання вимог чинного антилегалізаційного законодавства України.

Для забезпечення ефективної роботи системи фінмоніторингу банківські установи вбудовують три лінії захисту:

I лінія (бек-офіс) – заходи щодо ідентифікації та моніторингу легалізаційних ризиків при здійсненні щоденних фінансових операцій, налагодження контролю за відповідністю операцій нормам Закону про фінмоніторинг;

II лінія (відділ Фінансового моніторингу) – заходи, що здійснює спеціально створений відділ (департамент) щодо розробки інструментів та стандартів для I лінії у сфері ПВК/ФТ, забезпечує систему внутрішнього контролю та організацію належної антилегалізаційної системи банку;

III лінія (відділ внутрішнього аудиту) – перевірка дотримання норм антилегалізаційного законодавства

Банківські установи у своїй антилегалізаційній діяльності застосовують ризик-орієнтований підхід (далі – РОП). РОП передбачає проведення двоетапної оцінки ризиків – визначення ризик-профілю банку та ризик-профілю-клієнта. Визначення ризик-профілю банку передбачає оцінку легалізаційних ризиків, що притаманні діяльності банківської установи, аналіз антилегалізаційних заходів щодо зниження вказаних ризиків та вимірювання ризик-апетиту банківської установи. Оцінка ризик-профілю клієнта банку передбачає виявлення та оцінку первинного ризику ділових

відносин з клієнтом, заходи щодо зниження таких ризиків, а також оцінку залишкового ризик ділових відносин.

Банківська установа, як суб'єкт первинного фінансового моніторингу, повинна упродовж трьох днів з моменту призначення відповідального працівника банку (до дня першої операції), зареєструватися в СУО – Держфінмоніторингу України – шляхом направлення файлу-сповіщення.

Банківська установа повинна надіслати Держфінмоніторингу України файл із повідомленням бухгалтерського обліку банку якщо відбулися зміни відомостей про банк або припинення діяльності банку. СУО упродовж 5 робочих днів з дня надходження файлу-повідомлення опрацьовує його, присвоює банківській установі ідентифікатор рахунку та надсилає повідомлення про результати його обробки.

Відповідно до «Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України» [23] банківські установи зобов'язані подавати спеціальну звітність за формою 2НХ – «Інформація про управління ризиками у сфері фінансового моніторингу», щоквартально – 2FX – «Дані про оцінку ризиків у сфері фінансового моніторингу» та 2LX – «Дані про обсяг, спосіб та мету перерахування для оцінки ризиків до зони фінансового моніторингу», щомісяця – 2КХ «Дані про рахунки, на яких знаходяться кошти осіб, включених до санкційних списків, а також про спроби здійснення цими особами фінансових операцій або операцій на користь цих осіб» [23].

Спостережна рада банківської установи призначає відповідального працівника банку за посадою:

- 1) на рівні члена правління банку, який очолює спеціальний підрозділ з питань ПВК/ФТ або якому цей підрозділ підпорядкований;
- 2) на рівні керівника спеціального підрозділу з ПВК/ФТ.

Відповідальний працівник виконує три групи функцій:

- методична – розробка та узгодження внутрішніх документів у сфері антилегалізаційної діяльності, навчання та підвищення кваліфікації персоналу;

- контрольна – організація та проведення внутрішніх перевірок, а також сприяння проведенню зовнішніх перевірок;

- оперативний – своєчасне подання інформації, а також обмін інформацією зі СУО, організація фіксації та документування власної діяльності.

Також відповідальний працівник зобов'язаний не рідше одного разу на місяць письмово інформувати керівника про виявлені фінансові операції, які підлягають фінансовому моніторингу, та вжиті заходи, зокрема щодо:

- організацію та здійснення антилегалізаційних;

- впровадження правил і програм проведення фінансового моніторингу банком та оновлення їх при зміні законодавства;

- навчання персоналу вимогам антилегалізаційного законодавства, проведення навчально-практичної роботи серед персоналу. При цьому посадову особу, яка здійснює фінансовий моніторинг, звільнити від виконання завдань, не пов'язаних з організацією та здійсненням фінансового моніторингу в банку не можна.

Досягнення високої ефективності антилегалізаційної діяльності є обов'язковою складовою процесу підвищення ефективності діяльності кожної банківської установи та банківського сектору в цілому.

На цьому шляху, як підкреслюється у праці Маслок О.І. та Квятковської [28, с. 36], для забезпечення ефективного функціонування системи моніторингу банківської діяльності необхідно дотримуватись таких принципів, як:

- наукової обґрунтованості методів моніторингу (постійне вдосконалення методологічної бази моніторингу);

- безперервності (збір інформації повинен здійснюватися постійно, а не періодично);

- доступності результатів та обґрунтованих висновків проведеного моніторингу.

1.3. Нормативне регулювання антилегалізаційної діяльності банків в умовах воєнного стану

Антилегалізаційна діяльність в Україні здійснюється на основі розробленої нормативної бази. Основні засади антилегалізаційної діяльності встановлює Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі Закон про фінмоніторинг) [3]. Даний нормативний акт визначає сутність процесу фінансовий моніторинг, його суб'єктів, їх повноваження та взаємодію; визначає критерії підозрілості фінансових операцій та їх порогові суми; порядок проведення верифікації та ідентифікації учасників фінансових операцій та критерії встановлення причетності до легалізації незаконно отриманих коштів. Задля реалізації основних норм Закону про фінмоніторинг суб'єкти державного фінансового моніторингу (далі – СДФМ) розробляють власні нормативні акти, які регулюють здійснення фінмоніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу (далі – СПФМ), які їм підпорядковуються. НБУ як СДФМ на вимогу норми Закону про фінмоніторинг розробив «Положення про здійснення банками фінансового моніторингу» [22]. Даний нормативний акт регулює порядок організації належної внутрішньобанківської системи фінмоніторингу та процедуру проведення фінансового моніторингу (далі – ФМ) банківськими установами.

Запровадження воєнного стану, що введено в дію Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [24], стало поштовхом для введення зміни у регулювання діяльності фінансового ринку, фінансових інститутів в тому числі і при здійсненні ФМ. Під час діє воєнного стану в Україні діють спрощені процедури здійснення ФМ. Ці зміни регулюються постановою Правління НБУ «Про особливості виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних

економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) протягом дії воєнного стану» від 23.03.2022 № 60 (далі – *Постанова № 60*) [25]. Постанова №60 передбачає спрощення таких процедур:

- *скасування процедури встановлення походження готівкових коштів у разі*: зарахування коштів у готівковій формі на рахунки ЗСУ, на рахунки Міністерства соціальної політики України, на спеціальні рахунки, відкриті НБУ, що призначені для допомоги ЗСУ або для підтримки найуразливішим категоріям населення; зарахування, а також на рахунки банківських установ «Військові облигації»;

- *спрощення ідентифікації та верифікації клієнтів при придбанні військових облигацій*: отримання від клієнтів-фізичних осіб документів за допомогою дистанційних систем, за допомогою електронної пошти (посвідчене ключем електронного підпису); можливість засвідчувати за допомогою ключа електронного підпису працівника банку документи, отримані від клієнта; не проводити відеоверифікацію; встановлювати особу клієнта за допомогою відеозв'язку;

- *спрощення процедури актуалізації даних про клієнта та використання документів, що ідентифікують особу*. У разі неможливості встановлення з клієнтом контакту або ж у разі втрати чинності (припинення дії документу) банківська установа має право не здійснювати актуалізацію даних про клієнта. У разі відсутності у клієнта чинних документів або у разі припинення дії документів клієнта банкам дозволено вступати і ділові стосунки з таким клієнтом. Постанова №60 дозволяє здійснювати актуалізацію даних клієнта в дистанційній формі;

- *призупинення виїзних перевірок НБУ (виключно на період дії воєнного стану)*. НБУ як СДФМ роз'яснив для СПФМ, нагляд за якими від здійснює, особливості наглядової діяльності у антилегалізаційній сфері упродовж дії воєнного стану. Зокрема, Лист НБУ «Про здійснення нагляду у сфері фінансового моніторингу під час дії воєнного стану» [26] роз'яснює процедуру врахування регулятором впливу воєнного стану на можливість

банківських установ проводити антилегалізаційні заходи. НБУ враховуватиме особливі обставини, спричинені дією воєнного стану, якщо порушення стосуватиметься строку реєстрації фінансової операції, обміну інформацією з Держфінмоніторингом України, обслуговування клієнтів, яких віднесено до категорії PEP.

Окрім того, Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» [27] передбачає під час воєнного стану запровадження таких правил:

- право не встановлювати банківською установою джерел походження коштів, за умови внесення їх клієнтом на свій поточний рахунок в межах порогової суми та подання клієнтом всієї необхідної документації;

- заборона на здійснення видаткових операцій та переказів, окрім випадків переказу таких коштів на рахунки ЗСУ та спеціальні рахунки НБУ, відкриті для підтримки найуразливіших категорій населення та ЗСУ. Законодавець зобов'язує банківські установи попереджати клієнтів про заборону видаткових операцій з готівковими коштами.

У разі наявності підозри про можливість зв'язку готівкових коштів, які клієнт депонував на власний рахунок, із фінансуванням тероризму чи із фінансуванням поширення зброї, банківська установа зобов'язана негайно заморозити ці кошти та попередити СБУ. За умови непідтвердження інформації про належність цих коштів до фінансування тероризму, банк розморожує активи упродовж поточного чи наступного робочого дня.

Скасування дії воєнного стану банківські установи можуть упродовж 30 робочих днів відновити видаткові операції за поточними рахунками клієнтів і подати інформацію Держфінмоніторингу України про такі заморожені активи.

Тобто, основними нововведеннями у антилегалізаційній діяльності пов'язані зі спрощенням проведення та реєстрації операцій з готівкою, як клієнти банківських установ перераховують для фінансування потреб

Збройних сил України, Міністерства соціальної політики України та на фінансування допомоги найуразливішим верствам населення.

Висновки до розділу 1

Відмивання коштів та фінансування тероризму є невід'ємною частиною кримінального економічного циклу. Отримання доходів є однією з головних цілей вчинення злочинів, а їх «відмивання» – обов'язковою умовою подальшого використання в легальних цілях. Економічно розвинуті країни в кінці ХХ ст. визначили, що розробка ефективного механізму ПВК/ФТ захищає економіку від інвестицій нелегальних коштів та стримує злочинну активність. З огляду на це, в сучасних умовах розробка ефективної системи ПВТ/ФТ є набуває особливої актуальності.

Банківські установи відіграють ключову роль у грошово-кредитній системі України, оскільки саме вони здійснюють левову частку фінансових операцій. Зважаючи на вище сказане, роль протидії легалізаційним процесам у банківській сфері має пріоритетне значення.

Вітчизняна антилегалізаційна система є дворівневою і передбачає здійснення первинного та державного фінансового моніторингу. Банківські установи є суб'єктами первинного фінансового моніторингу і в межах своїх повноважень здійснюють ідентифікацію та верифікацію клієнтів, моніторинг діяльності клієнтів, встановлюють кінцевих бенефіціарних власників. Кожна банківська установа несе відповідальність за належну організацію внутрішньобанківської системи ПВК/ФТ та вибудовує три лінії захисту.

Вітчизняне антилегалізаційне законодавство в цілому відповідає рекомендаціям міжнародних інституцій. Запровадження воєнного стану на території України передбачає деяке пом'якшення у здійсненні фінансового моніторингу в частині перерахування коштів на користь Збройних сил України та підтримки соціально незахищених осіб.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ КОШТІВ І ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ У ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКАХ

2.1. Типові схеми відмивання коштів із використанням банківських установ

Поширення процесів глобалізації та пришвидчення міжнародних потоків капіталу стали причиною активізації організованої злочинності, яка вийшла на міжнародний рівень. Капітал, набутий злочинними угрупованнями незаконним шляхом, спрямовується як на особисте збагачення організаторів, так і на підтримку різних сфер їх діяльності, найбільш суспільно небезпечною з яких є тероризм.

Одним із найбільш привабливих секторів економіки для відмивання грошей завдяки різноманітності фінансових послуг та інструментів, клієнтській базі та накопиченню залучених коштів є банківська система. Сучасні технології віртуального банкінгу дозволяють змінити систему незаконних операцій та підвищити анонімність таких операцій.

Банківський сектор став однією з найбільш швидкозростаючих сфер програмного забезпечення, що включає розробку P2P-платежів. Міжособистісні електронні платіжні системи сьогодні знаходяться на передньому краї електронного фінансового бізнесу. Оскільки на ринку з'являється все більше і більше різних типів електронних платіжних послуг P2P, з'являються і методи проведення шахрайських операцій. Вже повідомлялося про низку випадків використання P2P-сервісів для відмивання «брудних грошей» і використання вкрадених номерів кредитних карток. Все це змушує провайдерів активно шукати шляхи запобігання та виявлення шахрайства.

Зауважимо, що поширеним способом отримання злочинного доходу на P2P-переказах є фішинг – сучасний вид онлайн-шахрайства, для якого

зловмисники викрадають номери банківських карт, пін-коди, паролі до онлайн-банкінгу та іншу конфіденційну інформацію. Фішингові сайти – це підроблені сайти, які неможливо відрізнити від «справжніх». Це може бути «двійник» банку, платіжної системи, інтернет-магазину чи будь-якого іншого сервісу, де потрібно вводити дані банківської картки [31].

Злочинці знаходять способи відмивання доходів у такій сфері, як краудінвестування. Зокрема, платформи спільного фінансування акцій можна використовувати для сприяння відмиванню грошей принаймні двома способами [31]. Так, за першим способом продавець нелегальних товарів, таких як наркотики чи незареєстрована вогнепальна зброя, може створити фальшиву компанію та продавати її цінні папери на краудфандинговій платформі. У результаті клієнти можуть «законно» придбати акції неіснуючої організації через платформу. Таким чином, дистриб'ютори отримують кошти в електронному вигляді, а не готівкою, а також можуть консолідувати кілька платежів в єдиний потік капіталу [31]

У вітчизняній практиці зловмисники застосовують й інші схеми та моделі відмивання коштів. Національний банк України, як суб'єкт державного фінансового моніторингу, на постійній основі здійснює нагляд за діяльністю банківських та небанківських фінансових установ. Предметом уваги НБУ у сфері фінансового моніторингу є виявлення типових схем відмивання коштів, зупинка таких операцій та розробка превентивних заходів задля недопущення використання банківських установ у легалізаційних цілях. Досвід анилегалізаційних заходів НБУ дозволив виявити такі типові схеми відмивання коштів із використанням банківських установ.

Схема 1. Вивезення капіталу за межі України.

Вітчизняні підприємства укладають контракти із іноземними партнерами щодо експорту української продукції (рис. 2.1). Договір передбачає розрахунок у доларах США. Один з учасників договору вносить зміни про зміну валюти розрахунку, наприклад на польський злотий, та

вказує курс, що в 10 разів нижчий за ринковий. Тобто замість вказаної суми контракту на рахунки в Україні надходить суми в 10 разів менша за очікувану. Така схема дозволяє виводити гроші за межі України, зменшує обсяги надходження валютних цінностей в країні, зменшує пропозицію валюти і впливає на курс гривні.

Рис. 2.1. Схема «відмивання» грошей через банківські установи із використанням експортних операцій

Джерело: сформовано автором за даними [31]

Схема 2. Переведення коштів у готівку

Група осіб – працівники підприємства – зняли з рахунку кошти у сумі 111 млн. грн. для розрахунків у відрядження. З них тільки 9 осіб мали наказ на перебуванні у відрядженні (рис. 2.2). Вказана сума коштів (111 млн грн) була перерахована на рахунки двох підприємств як розрахунок за маркетингові послуги, будівельні роботи та оплату зерна. Зазначимо, що ці підприємства не мали ліцензії на виконання будівельних робіт. Вказані особи не мали трудових відносин із підприємствами – одержувачами коштів. Самі

готівкові операції є законними, проте мета, заради якої вони були здійснені не є законною.

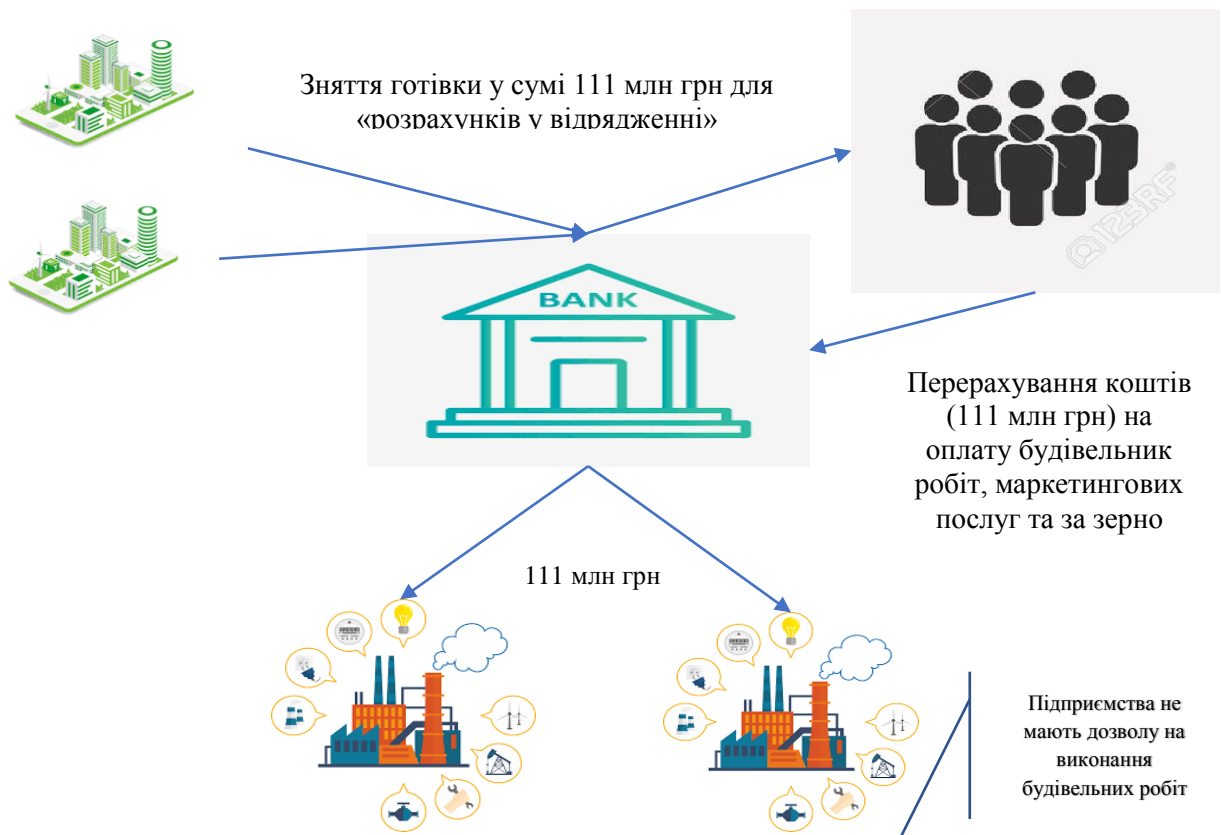

Рис. 2.2. Схема «відмивання» грошей через банківські установи із використанням готівки

Джерело: сформовано автором за даними [31]

Схема 3. Корупційна схема

Сутність схеми відмивання коштів полягає у виведенні державних коштів через тендерну закупівлю на користь третіх осіб (рис. 2.3). Державне підприємство оголошує тендер на закупівлю обладнання на загальну суму 51 млн грн. Частина цих коштів витрачається на закупівлю обладнання, а значна частина (27 млн грн) була переведена у готівку директором й головний бухгалтером як фінансова допомога та позика. Підприємства, які брали участь у тендері, є фігурантами кримінальних справ, пов'язаних із фіктивною діяльністю таких підприємств. Перерахування коштів філії держпідприємства в особливо великих розмірах на користь юридичних осіб, фігурантів кримінальних справ, та перерахування коштів у готівковій формі в

особливо великих розмірах є ознаками, які мали стати причиною зупинки банком таких операцій та повідомлення про них Спеціально уповноваженого органу.

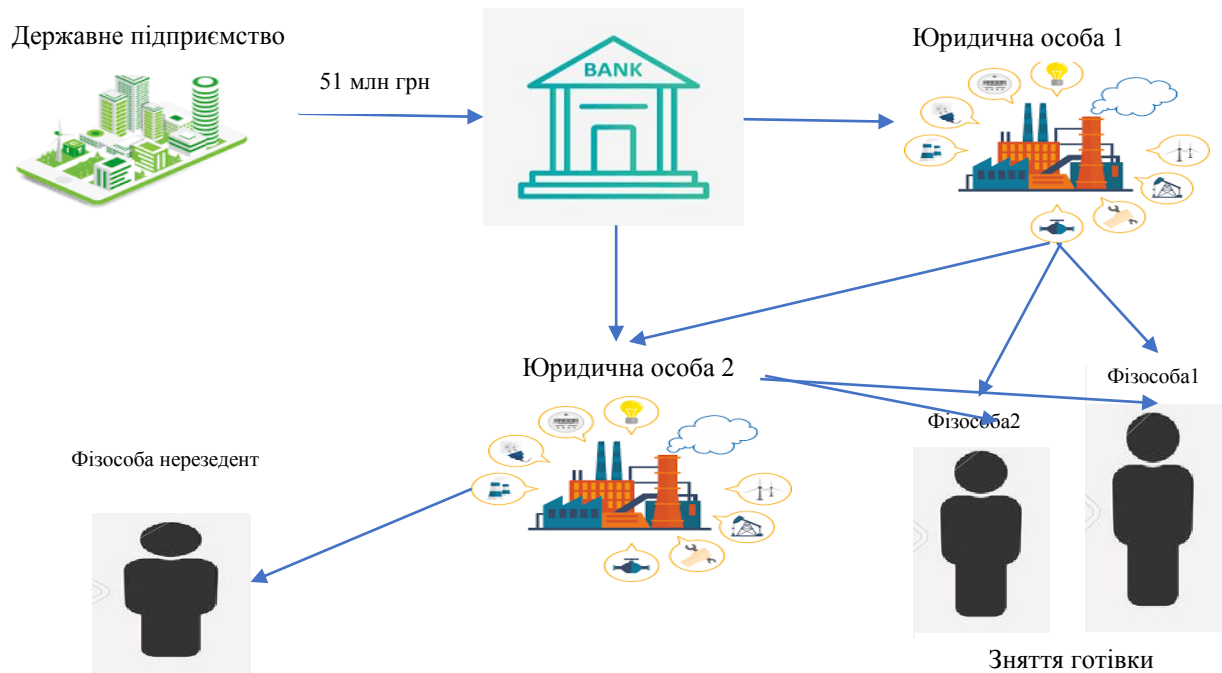

Рис. 2.3. Схема «відмивання» грошей через банківські установи із виведенням коштів державного підприємства

Джерело: сформовано автором за даними [31]

Схема 4. Створення фіктивного доходу від продажу цінних паперів

В Україні існує електронне декларування доходів для багатьох категорій осіб. Декларанти повинні подати інформацію про походження грошей. Для «створення» фіктивного доходу фізичної особи наймають професійних посередників (рис. 2.4). Суть схеми полягає у купівлі-продажі цінних паперів упродовж короткого проміжку часу і таким чином «створенні» значних сум доходів. Банк надає позики на загальну суму 81 млн грн компаніям, які купують цінні папери в інших компаній. Потім вони надають фінансову допомогу особам, які також купують цінні папери. Після продажу цінних паперів фізичні особи мають можливість відзвітувати про доходи від продажу цінних паперів. Ці операції проводилися по колу:

протягом дня було куплено цінних паперів на 300 млн грн при початковій сумі позички 81 млн грн, оскільки такі операції проводилися сім разів.

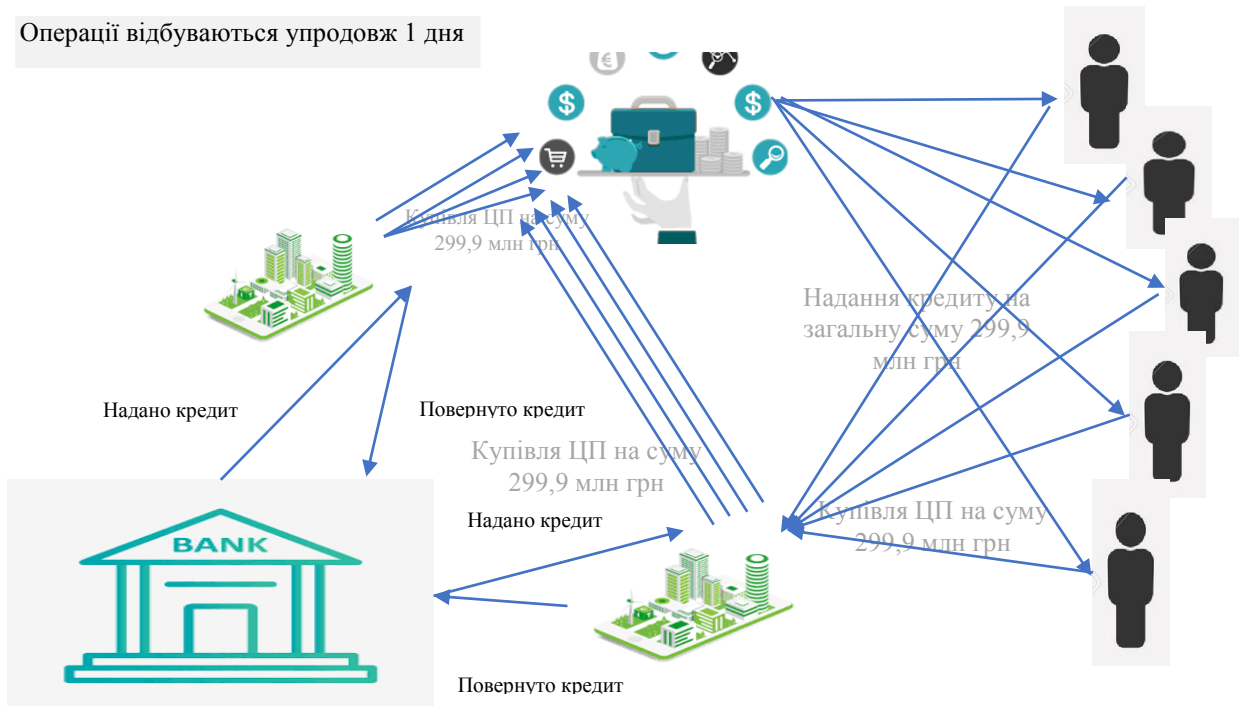

Рис. 2.4. Схема «відмивання» грошей через банківські установи із використанням купівлі-продажу цінних паперів

Джерело: сформовано автором за даними [31]

Схема 5. Отримання готівки «на руки»

Сутність схеми полягає у нїби то закупівлі значних обсягів вторинної сировини. Значна кількість компаній (23 підприємства) здійснювали оплату через банківські установи закупівлю сировини на загальну суму 3,9 млрд грн. Оплата здійснювалась із використанням готівкових коштів. Така сума коштів відповідає загальній масі металобрухту на суму 612 тис. тон, що не може відповідати дійсності. Готівкові кошти отримували фізичні особи, які мали кримінальне минуле, публічні діячі та, навіть, відома співачка. Виявити злочинну схему стало можливим через явні ознаки підробки первинних документів – зазначення в квитанціях різних фізичних осіб однакових номерів карток, підписи однієї і тієї ж особи в різних платіжних документах значно відрізнялися. І юридичні особи, які «закуповували» вторинну сировину і фізичні особи, які отримували готівкові кошти були клієнтами одного банку, що і дало можливість виявити схему відмивання коштів.

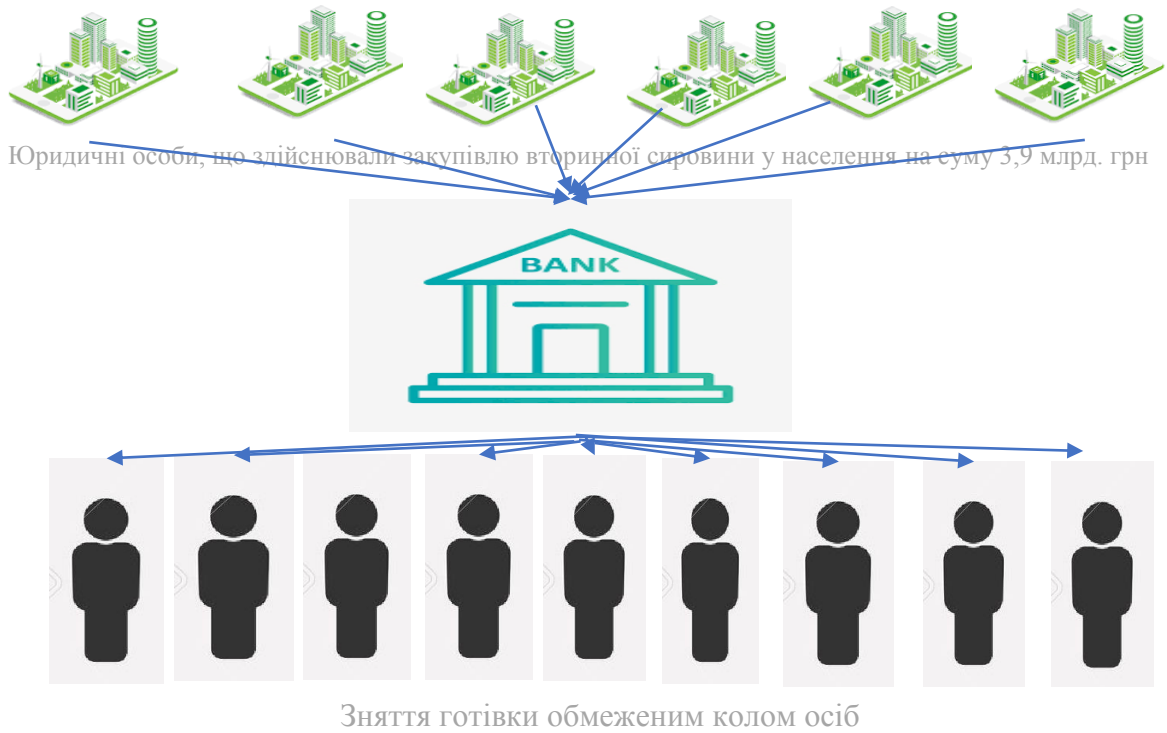

Рис. 2.5. Схема «відмивання» грошей через банківські установи з метою отримання готівки «на руки»

Джерело: сформовано автором за даними [31]

Схема 6. Готівка без готівки

Схема передбачає перетворення безготівкових коштів у готівку без належного інкасування (рис. 2.6).

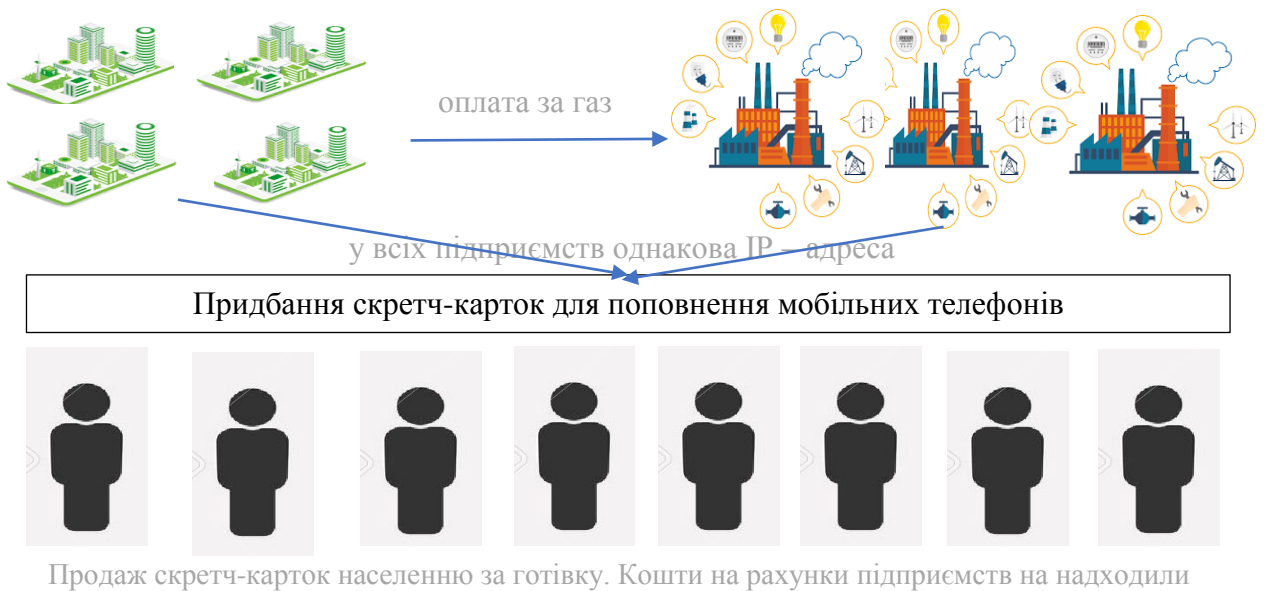

Рис. 2.6. Схема «виведення» готівки через банківські установи
Джерело: сформовано автором за даними [31]

Група підприємств, які мають ознаки фіктивної діяльності та спільну ІЗ-адресу здійснюють перерахунок коштів за придбання скретч-карток для поповнення мобільних телефонів. Придбані скретч-картки підприємства реалізуються населенню за готівку, проте кошти від реалізації цих карток на рахунки підприємств так і не надійшли. У таких спосіб підприємствам вдалося вивести готівки на загальну суму 737,7 млн. грн.

Банки традиційно є установами, які використовуються для відмивання грошей. Пропонуємо запровадити в Україні порядок оприлюднення інформації про виявлені схеми відмивання, а також розробити комплекс контрзаходів, спрямованих, з одного боку, на запобігання таким схемам, а з іншого – оприлюднення типових схем при їх розкритті на рівні фінансових установ. Рекомендується започаткувати унікальну базу даних учасників леалізаційних схем, яка міститиме інформацію про учасників легалізаційних злочинів, узагальнені параметри легалізаційних операцій. дані такої бази мають бути доступними для фінансових інститутів, правоохоронних органів та інших зацікавлених осіб.

2.2. Оцінка поширення легалізаційних процесів у банківських установах

Активне застосування нових фінансових технологій та стрімкий розвиток процесів глобалізації розширюють можливості банків щодо зручності та швидкості проведення фінансових операцій, але при цьому зростає і ступінь шахрайства та тіньових фінансових обороток банківських клієнтів. Запобігання та припинення нелегального бізнесу здійснюється шляхом виявлення, оцінки та мінімізації ризику участі банків у незаконних схемах, але на сьогодні немає чітких методик оцінки цього ризику через відсутність публічного доступу до необхідної внутрішньої інформації банку. Тому актуальним сьогодні є питання оцінки ризиків участі банків у незаконних схемах.

Сьогодні, враховуючи високий рівень диверсифікації банківської діяльності та активний розвиток тіньової економіки, рівень ризикованості банківських операцій помітно зростає. Реалізація незаконних схем за участю банків завдає суттєвої шкоди не лише певній банківській установі у вигляді погіршення репутації, зниження рівня ефективності та прибутковості, а й економіці країни в цілому. За рахунок зменшення обсягу податкових надходжень, девальвації національної валюти, підвищення рівня тіньової економіки тощо.

Варто зазначити, що банки можуть бути залучені до тіньових економічних схем двома способами. По-перше, добровільне, тобто самостійне вчинення протиправних дій або усвідомлення їх здійснення через банківські установи. По-друге, банки не завжди можуть знати про свою причетність до незаконних операцій і шахрайства, зазвичай виступаючи посередниками між суб'єктами незаконних схем у таких відносинах. Проте, незалежно від добровільної чи мимовільної участі банків у незаконних схемах, банки повинні нести відповідальність за вчинені порушення. Існує достатня кількість схем легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом за участю банків, основні з яких ми розглянули вище.

Говорячи про ризикованість участі банківського сектору в незаконних операціях, варто зазначити, що ступінь цього ризику безпосередньо залежить від рівня ризикованості України та країн-партнерів у цій сфері. Тому важливим кроком в оцінці ступеня ризику участі банківського сектору в незаконних схемах є врахування рівня легалізаційного ризику країни.

З 2012 року єдиним незалежним міжнародним індикатором, який дозволяє оцінити рівень легалізаційного ризику країн світу, є Базельський індекс боротьби з відмиванням грошей. Особливістю індексу є те, що він не вимірює фактичні обсяги відмивання грошей, а призначений для оцінки ризику такої діяльності. Базельський індекс класифікує країни на основі їхніх загальних балів, але головною метою є не порівняння країн одна з одною, а надання загальної картини рівнів ризику різних країн та оцінка прогресу з

часом. На рис. 2.7 наведено інформацію про фактичні значення Базельського індексу окремих країн світу, які відрізняються за ступенем економічного розвитку.

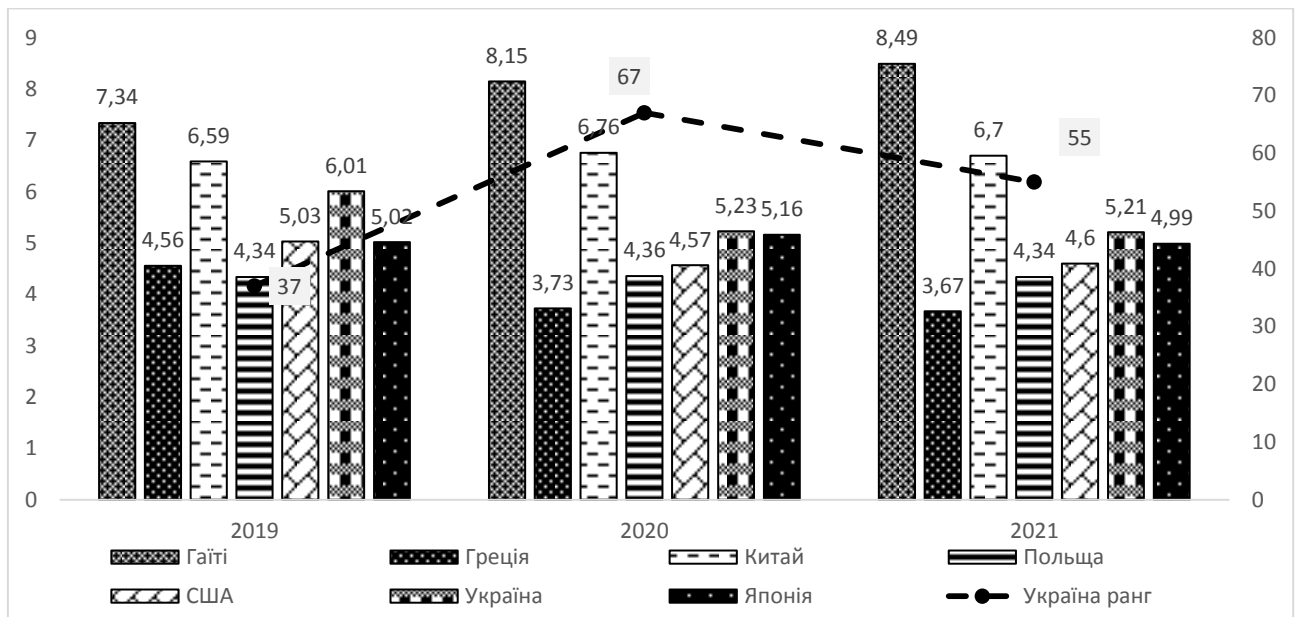

Рис. 2.7. Значення Базельського індексу ПБК/ФТ упродовж 2019-2021 рр.

Джерело: складено автором за даними [32]

Базельський індекс оцінюється за шкалою від 0 до 10, тобто чим ближче значення індексу до десяти, тим вищий рівень легалізаційного ризику, характерний для країни. Умовно шкалу можна розділити на три ступені ризику: від 0 до 4 – низький, від 4 до 7 – значний, від 7 до 10 – високий. Загалом протягом 2019-2021 рр. приблизно 70-75% країн світу мають значний рівень ризику, 15-20% країн – низький, і менше 10% країн – високий. Більше того, останніми роками спостерігається тенденція до зниження значення цього показника практично в усіх країнах, що входять до рейтингу.

Звичайно, немає країни з нульовим ризиком відмивання грошей, як немає країни зі 100% ризиком. Найменш ризиковими країнами в цій сфері станом на 2021 рік є Андора зі значенням Базельського індексу 2,73, Фінляндія – 3,06, Острів Кука – 3,13, Словенія – 3,3 та Норвегія – 3,35 відповідно. Більше того, упродовж останніх років ці країни намагаються не

тільки підтримувати низький рівень ризику, але й мінімізувати його. А отже, це свідчить не лише про ефективність системи ПВК/ФТ, але й про низькі корупційні, правові, політичні та інші види ризиків.

Найвищий ступінь легалізаційного ризику відмивання грошей притаманний таким країнам, як Гаїті, Республіка Конго, М'янма, Мозамбік та Кайманові острови. Основними причинами високого ризику відмивання грошей у цих країнах є готівкова економіка, поширена корупція, торгівля наркотиками та людьми, екологічні злочини тощо.

Найбільш слабкими сферами, які спричиняють поширення відмивання грошей в Україні, є корупція та хабарництво, проблеми з політичними та громадянськими правами, свободою ЗМІ та незалежністю судової системи [32]. Значний рівень ризику відмивання коштів в Україні свідчить про реальні та потенційні можливості фізичних осіб здійснювати незаконні фінансові операції, основними учасниками яких є банки та інші небанківські фінансові установи. Відповідно, у разі виявлення підозрілих дій своїх клієнтів банки та парабанки повинні повідомити про це контролюючі органи (рис. 2.8).

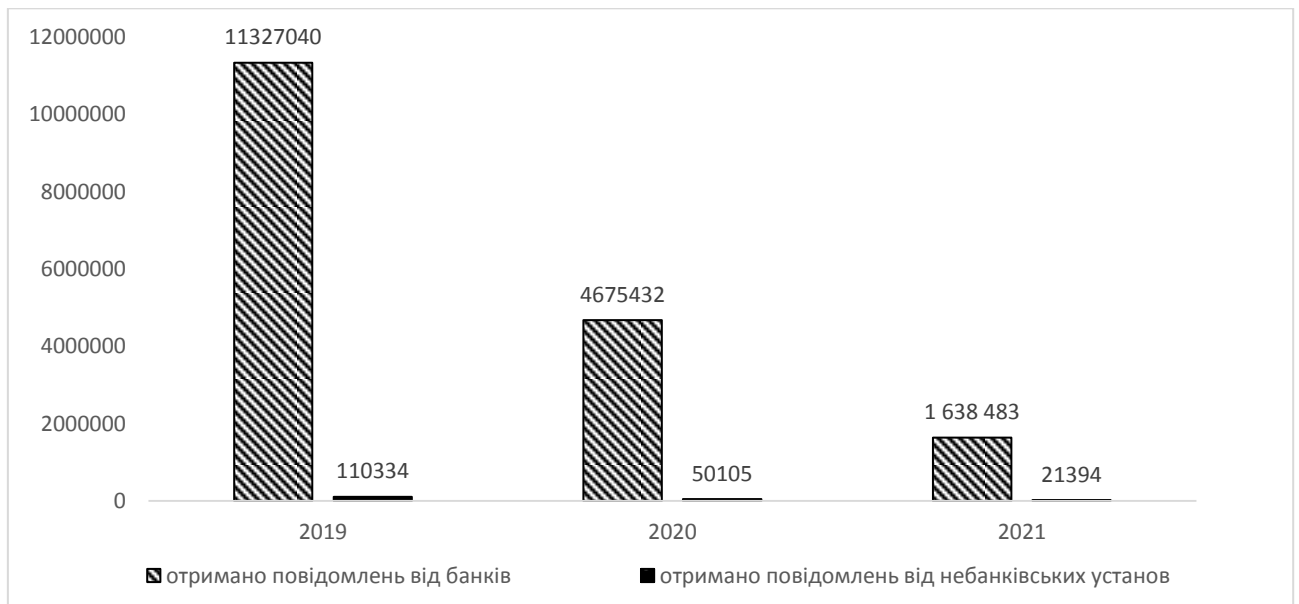

Рис. 2.8. Кількість повідомлень, отриманих Держфінмоніторингом України від банків та небанківських фінансових установ упродовж 2019-2021 рр., од.

Джерело: складено автором за даними [33]

Дані рис. 2.8. свідчать про скорочення числа повідомлень, отриманих Держфінмоніторингом України. таке скорочення є результатом набрання чинності Закону про фінмоніторинг у новій редакції, який затвердив збільшення суми порогових фінансових операцій та впровадження ризик-орієнтованого підходу. Ці два чинники в сукупності скоротили кількість операцій, що підлягають фінансовому моніторингу і дозволили виокремити ті, операції, які можуть бути пов'язані із легалізаційними процесами та фінансуванням тероризму.

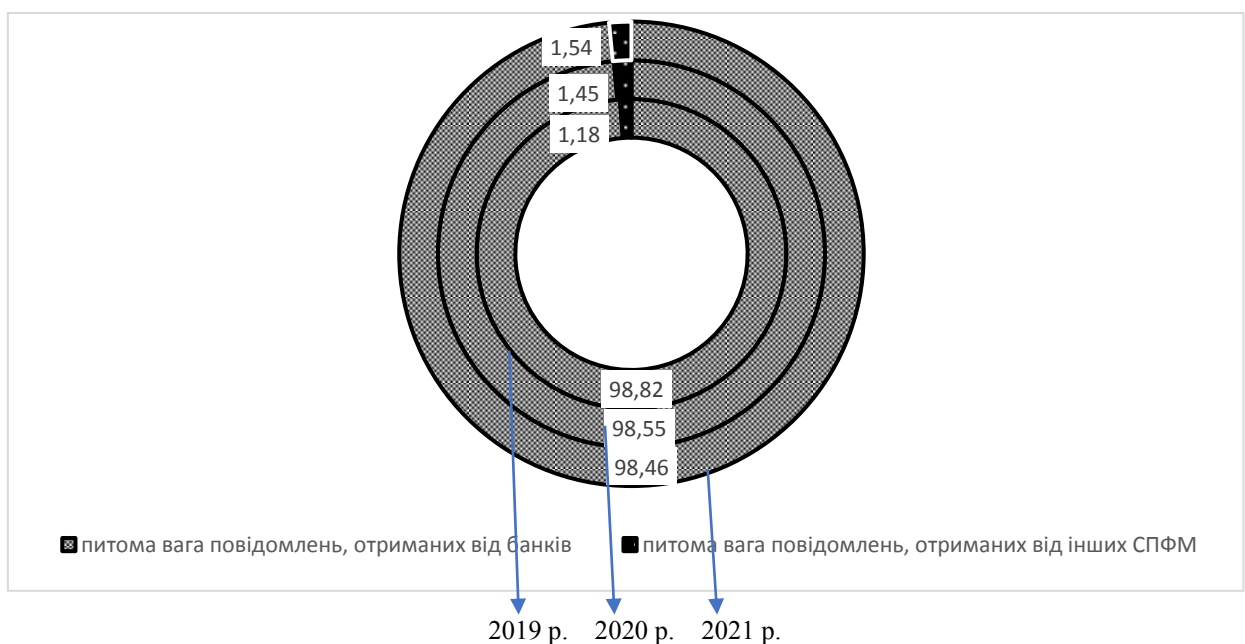

Рис. 2.9. Розподіл питокої ваги отриманих Держфінмоніторингом України повідомлень упродовж 2019-2021 рр., %

Джерело: складено автором за даними [33]

Традиційно банківські установи надсилають найбільше повідомлень про фінансові операції до Спеціально уповноваженого органу. Тобто саме банки є основним джерелом інформації про операції, що викликають сумніви або перевищують порогові суми. На всю сукупність інших СПФМ припадає менше 2% повідомлень про фінансові операції.

Проведене дослідження дозволило зрозуміти, що сьогодні існує значна кількість незаконних схем, в яких беруть участь банки. Більшість цих схем здійснюються з легалізаційною метою, з метою виведення капіталу за межі

країни, ухилення від сплати податків, зняття готівки з рахунків незаконним шляхом через фіктивні компанії або оплати неіснуючих товарів і послуг. Як показала практика, виявити «схемні» операції досить складно, але можливо, оскільки існує значна кількість чинників, які вказують на підозрілі дії клієнтів банку. Проведений аналіз також засвідчив, тенденції, що рівень ризику України за Базельським індексом є високим. Підтвердження цього є значна кількість повідомлень банків про підозрілі фінансові операції, перевищення готівкових операцій клієнтів банків над безготівковими тощо. З метою запобігання негативним наслідкам легалізаційних процесів, обов'язковими є спільні зусилля у антилегалізаційній сфері як банків, так і уповноважених державних та міжнародних органів, що сприятиме насамперед підвищенню прибутковості банків та збільшенню обсягу фінансових активів, покращенню ділової репутації банків, підвищення рівня фінансової стійкості банків і банківської системи в цілому.

2.3. Аналіз антилегалізаційної діяльності ПАТ «ОТП Банк» упродовж 2019-2021 рр.

Акціонерне товариство «ОТП Банк» (далі – АТ «ОТП Банк») – є провідною банківською установою, яка надає якісні банківські послуги на українському фінансовому ринку. Це банк, який у 2022 р. посів 2-ге місце у номінації «Стійкий банк» премії Finawards. За результатами 2021 р. АТ «ОТП Банк» отримав нагороду у номінації «Кращий роздрібний банк», 2-ге місце у номінації «Кращий кредит готівкою» та 3-тє місце у номінації «Лідер рейтингів стійкості банків». На вітчизняному ринку банківська установа представлена з 1998 р. – зареєстровано АКБ «Райффайзенбанк Україна», який вже у 2001 р. увійшов у 10-у найбільших банків країни. У 2006 р. банківська установа перейменована у АТ «ОТП Банк». 100% акцій банку належать найбільшому банку Угорщини OTP Bank Plc. На сьогодні АТ «ОТП Банк» є основою фінансової групи, до якої також входять ТОВ «ОТП Капітал» – компанія з управління активами, ТОВ «ОТП Лізинг» – лізингова

компанія. Всі учасники фінансової груп и займають гідне місце у своїх сегментах ринку.

АТ «ОТП Банк» як СПФМ забезпечує належну організацію системи фінансового моніторингу. Для цього за рішенням Наглядової ради АТ «ОТП Банк» створено Комітет Наглядової ради з управління ризиками. Даний підрозділ, який виконує такі функції [34]:

- визначення та відстеження дотримання банком рівня ризик-апетиту та рівня ризик-апетиту щодо легалізаційного ризику;

- розробку та відстеження за дотриманням стратегії та політики управління легалізаційними ризиками;

- здійснення контролю за станом виконання заходів щодо оперативного усунення недоліків у функціонуванні системи управління легалізаційними ризиками;

- здійснення оцінки банківських продуктів на предмет можливості використання їх з метою відмивання коштів [34].

В АТ «ОТП Банк» створено комплексну систему управління ризиками, ключовою ланкою якої є підрозділ управління ризиками. Цей підрозділ підзвітний Наглядовій раді. Метою створення підрозділу є забезпечення збору та аналізу інформації, контролю та управління ризиками (в т.ч. і легалізаційними) ризиками задля прийняття виважених рішень щодо ризик-апетиту банківської установи. Безумовно, що основна роль в управління ризиками належить саме Наглядовій раді АТ «ОТП Банк», у повноваження якої входить розробка стратегії управління ризиками, визначення основних параметрів системи управління ризиками, розробки механізму дій у активізації певних видів ризику і т.д. Впровадження рішень Наглядової ради забезпечує Правління АТ «ОТП Банк». Правління банку відповідає за реалізацію бізнес-стратегії банку та дотримання вимог щодо обмежень ризик-апетиту Банківської установи. Серед основних комітетів, які функціонують у банку доцільно виділити Кредитний комітет і Комітет з управління активами та пасивами, Комітет по роботі з проблемною

заборгованістю, Моніторинговий та Резервний комітети, а також Комітет з управління операційними ризиками [34].

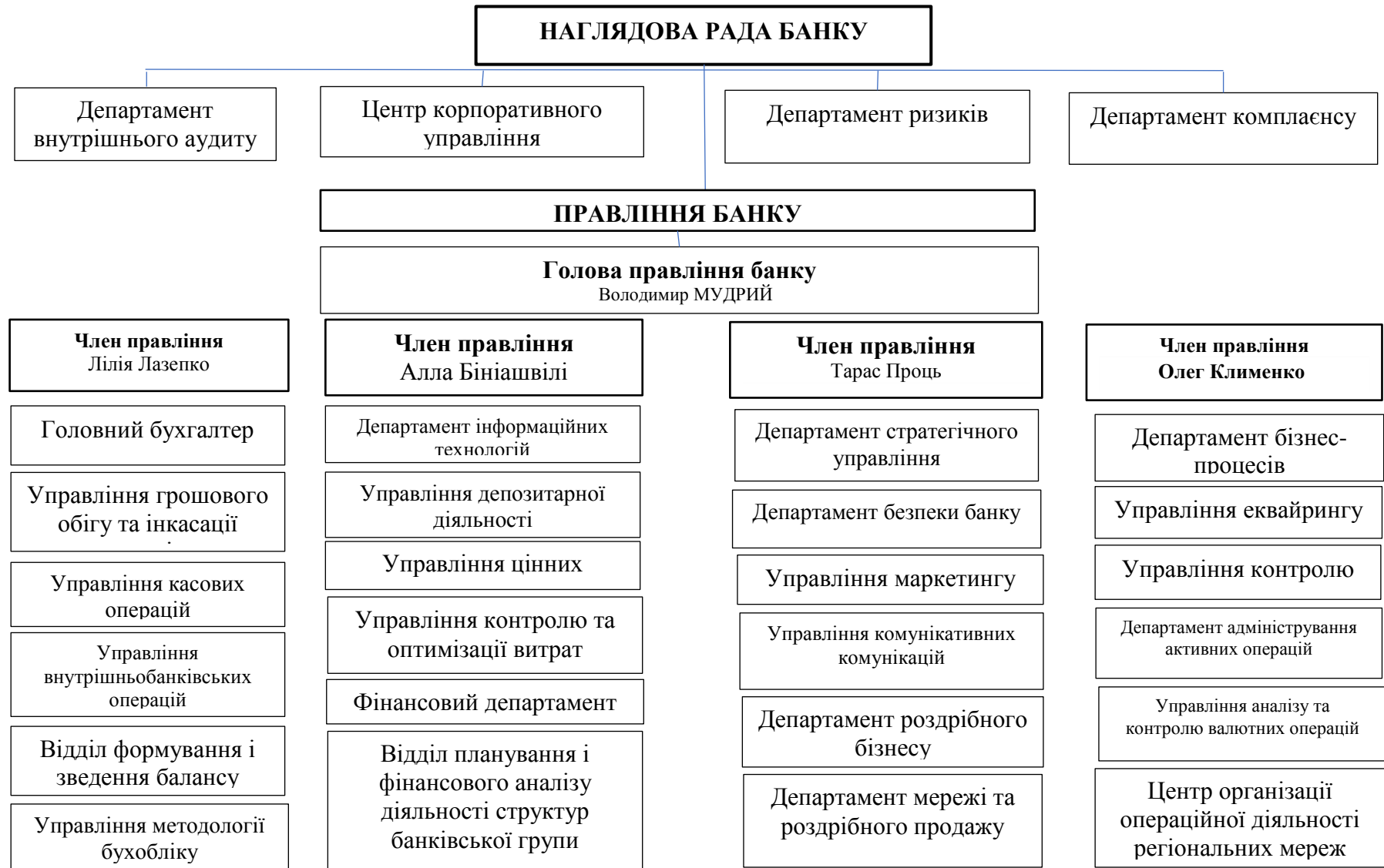

Рис. 2.10. Організаційна структура АТ «ОТП Банк»

Джерело: [34]

Підрозділ внутрішнього аудиту здійснює перевірку на регулярній основі ефективності діяльності системи управління ризиками АТ «ОТП Банк». Представлена структура містить в собі три лінії антилегалізаційного захисту:

I лінія – діяльність операційних працівників банку, які у повсякденній діяльності виявляють підозрілі/порогові операції та інформують про них;

II лінія – Комітет Наглядової ради з управління ризиками. Діяльність цього структурного підрозділу передбачає розробку рекомендацій, правил та механізмів попередження, виявлення та призупинення підозрілих фінансових операцій;

III лінія – підрозділ внутрішнього аудиту – структурний підрозділ, у повноваження якого входить перевірка ефективності системи управління ризиками в тому числі і ризиком ВК/ФТ.

Проведений аналіз антилегалізаційної діяльності АТ «ОТП Банк» засвідчив наявність певних прогалин та недопрацювань. Про це свідчать виявлені у ході планової перевірки, проведеної у серпні 2022 р., недоліки:

- неналежна та несвоєчасна переоцінка ризик-профілю клієнта, не забезпечення актуалізації інформації щодо оцінки ризику клієнта;

- не виконання належним чином обов'язку СПФМ щодо подання, оформлення та засвідчення інформації, необхідної для здійснення антилегалізаційного нагляду;

- за порушення порядку здійснення верифікації клієнтів банку до встановлення з ним ділових відносин;

- за недотримання правил передачі через Систему BankID НБУ ідентифікаційних даних клієнтів [35].

До АТ «ОТП Банк» регулятором було застосовано заходи впливу, а саме письмова вимога до банку щодо усунення (недопущення надалі) порушень законодавства України.

Для усунення виявлених недоліків доцільно виявити проблемні місця у системі фінансового моніторингу банку, розробити заходи щодо їх усунення та зосередити зусилля на вдосконаленні антилегалізаційної системи банку.

Висновки до розділу 2

Відмивання злочинних доходів є досить поширеним явищем. Зловмисники розробили та застосовують чимало різноманітних схем та моделей вчинення таких злочинів. Найпоширенішими способами відмивання коштів із використанням банківських установ це схеми із використанням готівки, цінних паперів, відмивання корупційних доходів і т.д.

Протидія легалізаційним процесам в Україні дала свої результати, про що свідчить покращення Базельського індексу ПВК/ФТ на 0,9 упродовж останніх трьох років. Впровадження в дію у 2020 р. Закону про фінмоніторинг у новій редакції передбачило підвищення сум порогових фінансових операцій та запровадження ризик-орієнтованого підходу. Такі нововведення стали причиною зменшення кількості повідомлень, отриманих Держфінмоніторингом України від суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Проте скорочення кількості повідомлень не стало причиною зниження якості таких повідомлень, про що свідчить збільшення числа сформованих досьє. Тобто виконуючи норму Закону, СПФМ зобов'язані інформувати про ті операції, які мають ознаки фіктивності чи пов'язані із легалізацією коштів.

Банківські установи традиційно проявляють найвищу активність серед суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Майже 99% від всіх, отриманих Держфінмоніторингом України повідомлень, були скеровані саме банківськими установами. Зазначимо, що повідомлення сформовано якісно, оскільки лише 0,16% повідомлень містили помилки та неточності.

АТ «ОТП Банк» є суб'єктом первинного фінансового моніторингу. На виконання вимог Закону про фінмоніторинг у банківській установі призначено відповідального працівника, розроблено нормативні акти, які регламентують антилегалізаційну діяльність у банку, побудовано внутрішньобанківську систему ПВК/ФТ.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ КОШТІВ І ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ У ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКАХ

3.1. Напрями управління легалізаційними ризиками банківських установ

Відмивання незаконних доходів негативно впливає на становище суб'єктів господарювання та суспільства в цілому. У зв'язку з цим формування ефективного механізму управління ризиками відмивання незаконно отриманих доходів є однією з актуальних проблем сучасної економіки. Сьогодні банківська спільнота приділяє більше уваги антилегалізаційним питанням. Цьому передувало створення вітчизняного підрозділу фінансової розвідки в кожній країні та криміналізація відмивання грошей. У зв'язку з цим українські банки, які здійснюють міжнародні операції, стають об'єктами контролю не тільки вітчизняних фінансових органів, а й іноземних банків-кореспондентів. Таким чином, вони вже не можуть ігнорувати сучасні вимоги іноземних контрагентів до репутації своїх партнерів, оскільки втрата ділової репутації кредитних організацій, відповідно, перешкоджає розширенню діяльності на світових фінансових ринках. Отже, в умовах глобалізованої ринкової економіки не викликає сумнівів актуальність досліджень у сфері ПВК/ФТ.

Ризик залучення банківських установ до легалізаційних процесів є відносно новою проблемою для вітчизняної банківської системи, яка має незначний досвід регулювання подібних процесів. Це робить питання розробки механізмів управління цим ризиком особливо актуальним.

Боротьба з легалізацією нелегальних доходів є завданням не лише банківського сектору, але саме банки мають найбільший ризик бути залученими до процесу відмивання грошей. Водночас банківський сектор стає все більш привабливим не лише для традиційних, а й для віртуальних

схем завдяки впровадженню фінансових інновацій та активізації електронних готівкових розрахунків.

Зростаюча здатність банків швидко переказувати кошти стає метою діяльності цих установ у зв'язку з легалізацією незаконно отриманих доходів. Якщо банки не приділяють належної уваги питанням виявлення та припинення підозрілих фінансових операцій, вони можуть бути використаними з метою легалізації коштів. Наслідки для банків можуть бути негативними, оскільки є загроза втрати довіри клієнтів або стануть об'єктом підвищеної уваги з боку контролюючих та правоохоронних органів.

За таких умов зростає потреба в ефективному управлінні ризиками відмивання коштів у банку. Оцінка та ідентифікація ризику є основою для розробки методології основних бізнес-процесів у банку з точки зору мінімізації легалізаційних ризиків. Як зазначалось у підрозділі 1.2 банківські установи зобов'язані організувати належну систему внутрішньобанківської системи ПВК/ФТ. Виконуючи цю умову банки повинні розробити заходи управління легалізаційними ризиками (рис. 3.1).

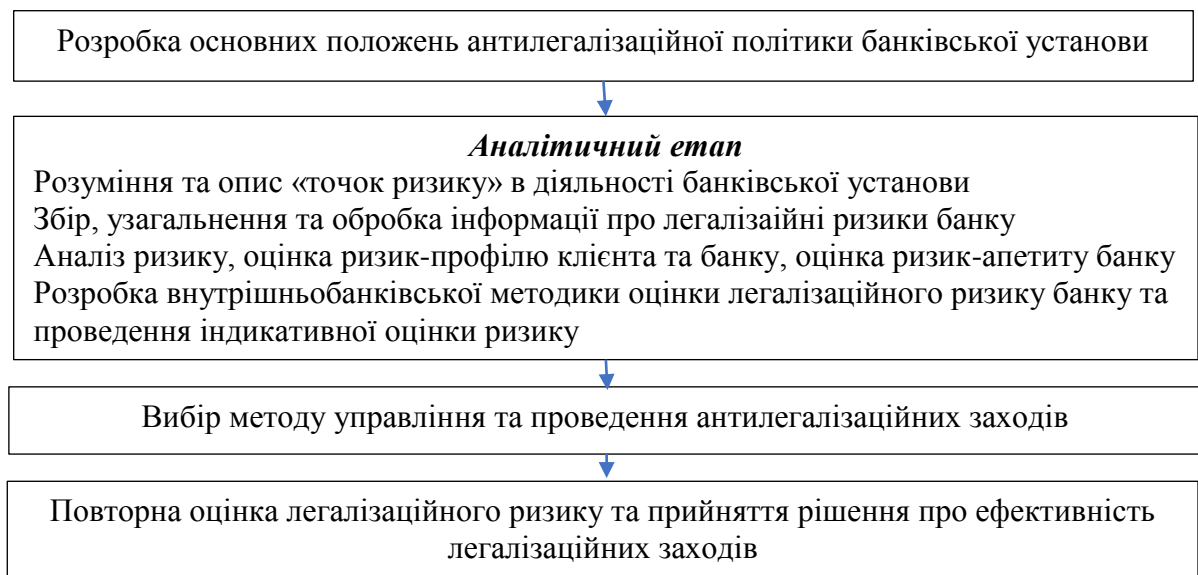

Рис. 3.1. Етапи управління легалізаційними ризиками банківської установи

Джерело: складено автором

Антилегалізаційна політика банківської установи повинна містити основну мету, описувати цілі, принципи, завдання та ресурси протидії відмиванню коштів через банківську установу. При розробці антилегалізаційної політики доцільно враховувати результати оцінки ризик профілю банку, його ризик-апетиту та результати оцінки ризику продуктів банку. Окрім того, необхідно враховувати комплаєнс-ризик банку. Термін «комплаєнс-ризик» означає ризик застосування правових санкцій або санкцій контролюючих органів, значних фінансових втрат або втрати репутації банку внаслідок недотримання ним законів, інструкцій, правил, стандартів саморегулювальних організацій, або кодекси поведінки, що застосовуються до банківської діяльності [36]. Дотримання законів, правил і стандартів у сфері комплаєнсу, як правило, стосується таких питань, як дотримання відповідних стандартів поведінки на ринку, справедливе ставлення до клієнтів, припинення легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, тощо. Банки, які свідомо чи несвідомо беруть участь в операціях з відмивання грошей, наражаються на ризик комплаєнсу.

Аналітичний етап передбачає збір, обробку та аналіз інформації про фінансові операції. Дослідження вказаної інформації здійснюється на предмет можливості їх зв'язку із відмиванням коштів. На цьому етапі досить важливо розробити критерії відбору фінансових операцій.

Легалізація коштів здійснюється за рахунок багаторазової трансформації одного фінансового потоку з одного інструменту в інший. Як правило, в більшості випадків справжня мета операцій з відмивання грошей полягає саме в русі фінансових потоків, а не в результаті проведених операцій. Це дає банкам основу для встановлення критеріїв та ідентифікації подібних операцій. При розробці методики оцінки легалізаційного ризику необхідно диференціювати критерії ризику, враховуючи тип самого клієнта – фізична особа, юридична особа, резидент чи нерезидент, обсяги та характер діяльності клієнта і т.д.

Для комерційних банків, з точки зору мінімізації ризиків відмивання незаконних доходів, найважливішою є ідентифікація коштів, які легалізуються на етапі первинного розміщення та їх подальший рух.

Особи, які здійснюють легалізацію, на етапі первинного розміщення віддають перевагу тим методам та інструментам, які найкраще забезпечують анонімність джерела коштів. І для того, щоб остаточно унеможливити виявлення документальних шляхів, які вказують на джерело незаконних доходів, вони згодом кілька разів переміщуються в межах фінансової системи однієї країни або передаються в іншу країну. При цьому первісне походження грошей приховується низкою різноманітних операцій (купівля-продаж цінних паперів, нерухомості, фіктивні договори) або рухом коштів, який може мати форму оплати товарів і послуг.

Якщо банк не в змозі ідентифікувати клієнтів або операції, які викликають підозри щодо відмивання грошей, і вжити відповідних заходів, він стає частиною злочинної мережі. З метою підвищення ефективності управління легалізаційними ризиками банкам доцільно враховувати такі критерії:

- збільшення надходжень коштів на рахунок клієнта, що регулярно знімає готівку через касу;
- одержання готівкових коштів з рахунку клієнта, отриманих у вигляді безготівкових надходжень від третіх осіб, при тому, що кошти, отримані в готівковій формі, становлять 75-100% суми безготівкових надходжень;
- перерахунок коштів за межі території України у вигляді авансу за імпорт товарів та послуг, за умови відмінності країни банку одержувача від країни одержувача коштів;
- попередня оплата за імпорт товарів, яке передбачає їх подальший перепродаж без перетину цим товаром перетину митного кордону України;
- значне збільшення надходження готівкових коштів на рахунок клієнта від діяльності, яка не пов'язана безпосередньо з діяльністю клієнта;

- значне збільшення залишку коштів на рахунку клієнта, які в подальшому передаються третім особам, витрачаються для придбання валютних цінностей або цінних паперів на пред'явника;

- погашення кредиту клієнта за рахунок коштів, не зазначених клієнтом, або з невідомих джерел погашення;

- збільшення частки готівкових надходжень на рахунок клієнта, діяльність якого обслуговуються розрахунками у безготівковій формі;

- внесення значної суми готівки клієнтом, який за рівнем доходу або сферою діяльності не може здійснити операції на таку суму;

- пред'явлення чеків, емітованих банком-нерезидентом, якщо така не можна віднести до основної діяльності клієнта;

- подання клієнтом інформації, яку не можливо перевірити;

- неможливості встановлення контрагента клієнта, тобто отримання клієнтом грошових коштів від особи, яку не можливо ідентифікувати.

При обслуговуванні юридичних осіб найбільш ризиковими для банку з точки зору ймовірності залучення до процесів відмивання незаконних доходів є переказ коштів, касове обслуговування та клієнтські операції з цінними паперами. Менш ризикованими вважаються роботи з інкасації, акредитиви та банківські гарантії. А найменш ризиковими є депозити та кредити. При обслуговуванні фізичних осіб операції з банківськими картками, готівкою, іноземною валютою та дорогоцінними металами становлять для банку підвищений ризик з точки зору можливості відмивання коштів, отриманих незаконним шляхом. Депозити, позики та вклади менш ризиковані.

При обслуговуванні клієнтів – кредитних організацій найбільший ризик мають операції за рахунками лоро і ностро та операції з дорогоцінними металами, менш ризиковими є депозити та міжбанківське кредитування. Відповідальність за виявлення та контроль клієнтів, які допускають використання сумнівних з точки зору відмивання незаконних доходів

банківських послуг і продуктів, покладається на співробітника, який співпрацює з цим клієнтом.

З метою підвищення ефективності боротьби з легалізацією незаконних доходів доцільно посилити роль системи внутрішнього контролю банку, забезпечивши її незалежність від структурних підрозділів, залучених до надання банківських послуг. Для виявлення тенденцій збільшення підозрілих операцій у банку, які можуть призвести до втрати ділової репутації або санкцій контролюючих органів, служби внутрішнього контролю можуть використовувати узагальнюючі індикативні показники: питома вага безготівкового клієнтського обороту в загальній сукупності клієнтських платежів та оборотність коштів клієнтів. Ці показники рекомендується аналізувати не за абсолютними значеннями, а за динамікою змін.

У банках, які спеціалізуються на певних видах бізнесу та мають певну структуру клієнтів (наприклад, орієнтовані на зовнішньоторговельні контракти, оптово-роздрібний бізнес, інвестиційний бізнес тощо), абсолютні значення зазначених показників можуть відрізнятися в кілька разів. разів, що є об'єктивним і відображає специфіку діяльності замовника. Аналіз динаміки цих показників дозволяє скласти уявлення про ймовірність здійснення кредитними організаціями підозрілих операцій. Якщо динаміка цих показників є стабільною за аналізований період, це вважається позитивною характеристикою банківської установи з позиції управління ризиком відмивання незаконних доходів. Ознакою появи підозрілого бізнесу може бути значне відхилення за короткий проміжок часу, як правило, за квартал або рік, абсолютних значень цих показників від середніх значень.

При управлінні антилегалізаційним ризиком банку можна застосовувати різні стратегії (рис. 3.2). Банківська установа обирає самостійно стратегію ПВК/ФТ. Відповідно до стратегії обирається набір інструментів її реалізації. Часто-густо одні й ті ж інструменти використовуються при реалізації різних стратегій, з відмінністю у послідовності їх застосування. до основних інструментів антилегалізаційної стратегії можна віднести такі: робота з

клієнтською базою (проведення процедур ідентифікації клієнтів, часте оновлення бази клієнтів, актуалізація їх даних і т.д.), передача процесу перевірки клієнтів агентам, перегляд з метою вдосконалення системи оцінки та відслідковування легалізаційних ризиків, формування загальної системи легалізації доходів (формування єдиною бази даних, яка міститиме перелік осіб, які мали відношення до відмивання коштів, типових схем легалізації коштів, загальні заходи протидії легалізаційним злочинам).

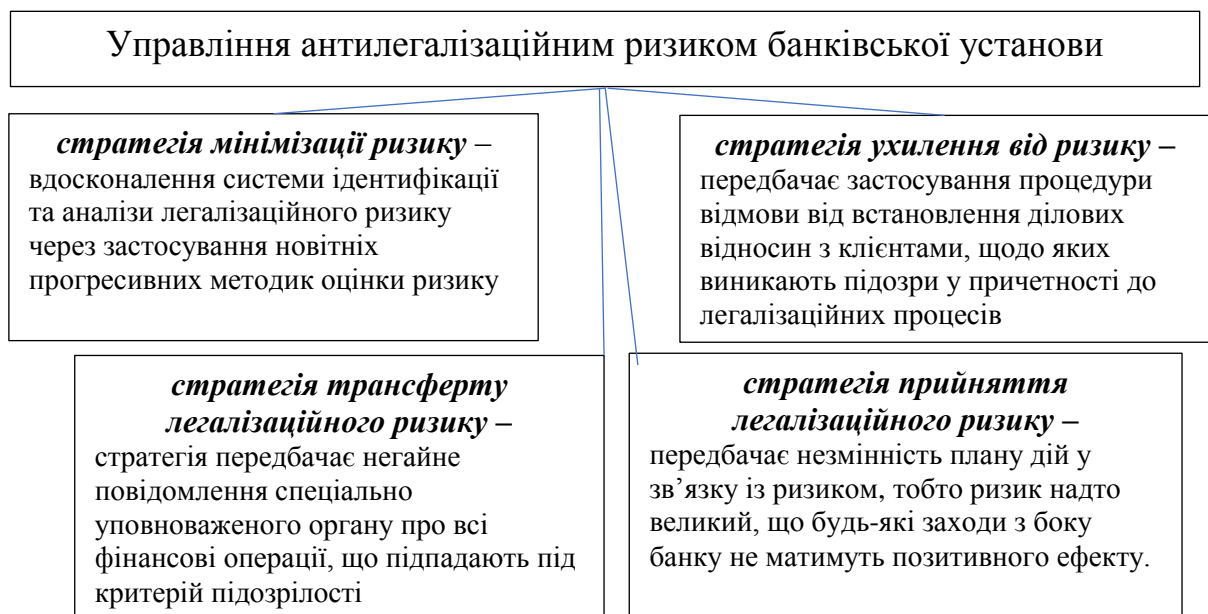

Рис. 3.2. Стратегії управління антилегалізаційними ризиками банківської установи

Джерело: складено актором за [37]

Запропоновані заходи щодо управління ризиками відмивання незаконних доходів через банківську систему здатні підвищити прозорість вітчизняних комерційних банків, покращити їх ділову репутацію та зробити їх інвестиційно привабливішими. Сьогодні кредитний ризик, фінансовий ризик, операційний ризик і ризик достатності капіталу вважаються більш актуальними для українських банків, а ризику залучення до процесів відмивання грошей приділяється недостатньо уваги. Проте операційні та фінансові ризики можна нівелювати в результаті впровадження ефективних заходів щодо управління ризиком легалізації коштів, отриманих незаконним шляхом.

3.2. Досвід США у сфері протидії легалізації коштів і фінансуванню тероризму з використанням банківських установ

Реалії сьогодення спонукають до постійного та глибшого дослідження проблеми запобігання легалізації злочинних доходів та фінансуванню тероризму. Крім того, хоч проблема, що розглядається, має глобальний характер, вона має і специфіку для кожної окремої країни. Банківська система є важливою складовою всієї світової фінансової системи, яка дозволяє легалізувати значну частину незаконно отриманих коштів, які згодом легалізуються та спрямовуються в легальні грошові потоки або на підтримку терористичних груп. Тому оцінка порушень банківськими установами вимог чинного законодавства у зазначеній сфері є досить важливим інструментом для відповідних органів, особливо органів банківського сектору.

Аналіз та оцінка міжнародної практики у антилегалізаційній сфері потребує ретельного вивчення та розробки адекватних моделей для країни, яка намагається вирішити зазначену проблему [54, с. 54]. Отже, розглянемо досвід боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванням тероризму Сполучених Штатів Америки. Стратегія США щодо запобігання відмиванню коштів та боротьбі з фінансуванням тероризму спрямована на посилення та вдосконалення відповідних цілей та належного порядку в цій проблемі [39, с. 73]. Основними цілями США у антилегалізаційній сфері можна виділити такі:

- обмеження доступу до фінансових інститутів осіб, дотичних до відмивання коштів чи фінансування тероризму;

- розширити можливості, повноваження відповідних органів щодо ідентифікації, виявлення та зупинення дій, пов'язаних із відмиванням коштів та зупинення операцій, пов'язаних із фінансуванням тероризму;

-періодично переглядати з метою вдосконалення антилегалізаційні заходи фінансових установ з метою попередження та недопущення використання фінансової системи у легалізаційних цілях.

У Сполучених Штатах існує закон, який забезпечує регулювання та нагляд за належним використанням встановлених правил і норм фінансовими установами. На законодавчому рівні за їх порушення передбачені цивільно-правові та кримінальні санкції. Сектори фінансових послуг контролюються та досліджуються на предмет їхньої вразливості до відмивання грошей та фінансування тероризму [39, с. 74]. За останні роки пріоритетними напрямками діяльності щодо запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму в США є такі заходи:

- попередження використання благодійних фондів та неприбуткових організацій з метою фінансування тероризму;

- недопущення використання кур'єрських служб для перевезення готівкових коштів, призначених для фінансування терористичних актів та організацій;

- перевірка банківських продуктів, які здійснюються із використанням новітніх технологій, та криптовалюти на предмет можливості їх використання з метою ВК/ФТ;

- забезпечення виконання вимог Закону про банківську таємницю;

- проведення консультацій з приватним сектором щодо проблем ВК/ФТ та активізація роз'яснювальної роботи;

- збалансування інтересів уряду та фінансових установ, тобто забезпечення не надто високої витратності антилегалізаційних заходів для останніх;

- розробка та періодичне вдосконалення рекомендацій для фінансових установ;

- забезпечення логічності та послідовності впровадження антилегалізаційних заходів на федеральному рівні, на рівні штатів та на місцевому рівні;

- підтримка переговорів та налагодження співпраці з регуляторами на рівні штатів;

- забезпечення діяльності бази даних BSA Direct, розробленої FinCEN, та забезпечення можливості обміну інформацією між фінансовими органами та регуляторами [там само].

Мережа боротьби з фінансовими злочинами (FinCEN) стала основним підрозділом системи уряду США, відповідальним за розробку, адміністрування та забезпечення виконання заходів цивільного правоохоронного характеру для запобігання відмиванню грошей і фінансуванню тероризму в США. FinCEN було створено в 1990 році для підтримки федеральних, державних, місцевих і міжнародних правоохоронних органів шляхом аналізу інформації, необхідної відповідно до Закону про банківську таємницю (BSA), одного з найважливіших інструментів країни в боротьбі з відмиванням грошей [40]. Цей орган утворений і діє в рамках Міністерства фінансів, а також є підрозділом Служби фінансової розвідки США. Він також керує інформацією, отриманою відповідно до Закону про банківську таємницю, і вживає рішучих заходів для забезпечення її конфіденційності та належного використання.

FinCEN надає органам банківського та фінансового нагляду інформацію про фінансові операції, а також повідомлення, отримані ним відповідно до меморандумів про взаєморозуміння. Крім того, за власною ініціативою або на запит FinCEN надає інформацію про відповідні фінансові операції правоохоронним органам.

FinCEN здійснює нагляд за органами банківського нагляду та іншими органами у сфері запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму [39, с. 75]. Слід зазначити, що в 2021 році FinCEN отримав 41 743 повідомлень про підозрілі фінансові операції, з яких подані банківськими установами. За результатами проведених перевірок сформовано 76 звітів про підозрілу фінансову діяльність.

Відповідно до цілей зовнішньої політики та національної безпеки США, на додаток до внутрішньої діяльності, FinCEN контролює іноземні активи та накладає економічні та торговельні санкції на інші країни, терористів, міжнародних торговців наркотиками та осіб, діяльність яких пов'язана з розповсюдженням зброї масового знищення. Відповідно до чинного законодавства Сполучених Штатів Америки нагляд за діяльністю фінансових установ здійснює ряд організацій (рис. 3.3).

Органи нагляду за фінансовими установами США у сфері ПВК/ФТ	
<i>органи</i>	<i>функції та повноваження</i>
Офіс контролера грошового обігу	нагляд за комерційними банками, створеними відповідно до вимог федерального законодавства, та за іноземними банками
Федеральна резервна система США	Нагляд за банками-членами федеральної резервної системи, іноземними банками та незастрахованими філіями іноземних банків
Федеральна корпорація страхування депозитів	нагляд за комерційними та ощадними банками, створеними відповідно до вимог федерального законодавства, які не є членами ФРЗ та філіями іноземних банків
Офіс нагляду за ощадними установами	нагляд за ощадними асоціаціями
Національна адміністрація кредитних спілок	регулювання діяльності кредитних спілок, створених відповідно до федерального законодавства, законодавства штатів та приватних кредитних спілок

Рис. 3.3. Органи нагляду за діяльністю фінансових установ США

Джерело: складено автором за [39]

Основним органом регулювання та нагляду за банківськими установами є Офіс контролера грошового обігу Міністерства фінансів США. Центральним банком США є Федеральна резервна система США, центральний апарат якої виконує функції методичного керівництва, а перевірка банківських установ здійснюється 12 окружними банками Федеральної резервної системи. Планові перевірки банківських установ

проводяться протягом 18 місяців, а за наявності підстав можуть бути призначені позачергові. Підставою для позачергових перевірок є умови, коли FinCEN або правоохоронний орган повідомляє про діяльність банку, яка може мати ознаки кримінального правопорушення [39, с. 77]. У США працює майже 20 тис. банківських установ, кожна з яких щорічно подає в середньому 25 звітів про підозрілі фінансові операції [39, с. 78].

Основним документом, який регулює порядок здійснення нагляду фінансовими установами за виконанням ними законодавства про запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, є Методичні рекомендації щодо здійснення перевірок щодо легалізації коштів, одержаних злочинним шляхом [41]. Ці рекомендації були підготовлені під керівництвом Федеральної ради з нагляду за діяльністю фінансових установ – Ради керуючих Федеральної резервної системи США, Федеральної корпорації страхування вкладів США, Національної адміністрації кредитних спілок США, Офісу Контролер грошової одиниці Сполучених Штатів, Управління нагляду за ощадними установами Сполучених Штатів.

Основою цього документа стали чинні на практиці процедури визначення фінансовими установами рівня ризику відповідних категорій та фінансових операцій, зокрема: електронного банкінгу, управління активами, купівлі-продажу грошових інструментів окремих груп фізичних та юридичних осіб, зокрема: нерезиденти, небанківські фінансові установи, підприємницькі структури, які активно використовують готівку, іноземні банки-кореспонденти, трасти, а також інші критерії.

На підставі цього документа інспекційним наглядом визначається дотримання банківською установою вимог Закону про банківську діяльність та інших нормативних вимог щодо запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму [42].

Аудит транзакцій має на меті оцінити достатність дотримання банком нормативних вимог, визначити ефективність політики, процедур і процесів, які впроваджує банк, і оцінити системи моніторингу підозрілих транзакцій.

У грудні 2020 року США прийняли низку законодавчих змін у сфері боротьби з відмиванням грошей та шахрайством. Їх вплив пошириться далеко за межі національних кордонів. Сутність змін полягає у наступному:

- США тепер можуть вимагати від банку в іншій країні, який має кореспондентський рахунок у банку США, будь-яку інформацію про свого клієнта, якого Міністерство фінансів США або Міністерство юстиції підозрює у відмиванні грошей, шахрайстві чи інших злочинах. діяльність.

- банки США повинні переглянути свої підходи до оцінки ризику співпраці з деякими клієнтами та регулярно готувати звіти про підозрілу діяльність, у тому числі іноземних банків-партнерів.

- Міністерство фінансів США зобов'язало створити нові стандарти для систем моніторингу транзакцій і оцінки ризиків за допомогою машинного навчання; розширити регулювання щодо каналів відмивання грошей; розглянути всі можливі варіанти шахрайства з використанням криптовалют, антикваріату чи інших цінностей, що замінюють гроші.

- закон посилив відповідальність високопоставлених іноземних політиків, членів їхніх сімей або близьких людей за приховування, фальсифікацію або спотворення фінансової інформації щодо їхніх активів на суму понад 1 мільйон доларів.

Основні цілі всіх цих ініціатив – збір і систематизація максимально повної фінансової інформації, створення системи оцінки та прогнозування ризиків, максимально швидкий обмін даними між фінансовим сектором і правоохоронцями.

У Сполучених Штатах Америки за результатами перевірок у разі виявлення неналежного виконання фінансовими установами вимог щодо запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму прийняті досить жорсткі санкції та значні штрафи.

Висновки до розділу 3

Запровадження ризик-орієнтованого підходу в антилегалізаційній діяльності банківських установ дало можливість зменшити кількість повідомлень, скерованих Держфінмоніторингу, і, водночас, підвищило увагу банків до вивчення своїх клієнтів та їх діяльності.

При формуванні антилегалізаційної системи банківські установи важлива роль відводиться управлінню ризиком використання банку з метою легалізації коштів. Процес управління антилегалізаційними ризиками банківської установи здійснюється у декілька етапів: початковий етап – розробка антилегалізаційної політики банківської установи, яка містить основну мету, цілі, принципи, завдання та ресурси протидії відмиванню коштів через банківську установу, аналітичний етап передбачає збір, обробку та аналіз інформації про ризики використання банку у легалізаційних цілях, останній етап передбачає реалізацію управлінських заходів та контроль за їх виконанням.

При управлінні антилегалізаційними ризиками банківської установи остання може обрати різні стратегії, а саме: стратегію мінімізації ризику, стратегію ухилення від ризику, стратегію трансферту легалізаційного ризику, стратегію прийняття легалізаційного ризику.

При формуванні ефективної системи ПВК/ФТ важливим є вивчення досвіду економічно розвинутих країни та імплементація його у вітчизняну практику. Вивчення досвіду США показало, що антилегалізаційна система об'єднує в собі різні органи та інститути. Так, в межах своїх повноважень здійснюють антилегалізаційний нагляд Офіс контролера грошового обігу, Федеральна резервна система США, Федеральна корпорація страхування депозитів, Офіс нагляду за ощадними установами, Національна адміністрація кредитних спілок.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота присвячена особливостям протидії відмиванню злочинних доходів вітчизняними банківськими установами. у роботі проведено глибоке теоретичне дослідження передумов та особливостей відмивання коштів з використанням банківських установ, проаналізовано типові схеми відмивання коштів та масштаби поширення легалізаційних злочинів. За результатами проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. відмивання коштів, отриманих у результатів вчинення предикатних злочинів, є одним із етапів кримінального економічного циклу. Отримання нелегальних доходів є основним мотивом вчинення злочинів. Проте у злочинців виникає проблема із введенням злочинних доходів у легальний сектор економіки та надання їх «легального» статусу;

2. легалізація незаконно отриманих коштів найчастіше здійснюється із використанням банківських установ. Розгалуженість банківської системи, використання сучасних технологій надання банківських послуг без присутності клієнта, широкий асортимент банківських послуг сприяють використанню зловмисниками банків у злочинних схемах;

3. вітчизняна система фінансового моніторингу створена з метою попередження та зупинення легалізаційних злочинів та порушень. Система фінансового моніторингу є дворівневою – суб'єкти державного фінансового моніторингу та СУО (перший рівень) та суб'єкти первинного фінансового моніторингу (другий рівень). Спеціально уповноважений орган – Державна служба фінансового моніторингу України – є вітчизняним підрозділом фінансової розвідки адміністративного типу;

4. банківські установи зобов'язані організувати належну внутрішньобанківську систему фінансового моніторингу. Для цього у банку призначається відповідальний працівник, здійснюються заходи належної

перевірки клієнтів, розробляються внутрішньобанківські нормативні акти, що регулюють антилегалізаційну діяльність

У результаті аналізу досвіду США у антилегалізаційній сфері можна зробити такі висновки:

- антилегалізаційна діяльність має стати щоденною рутиною та системною роботою міжнародної спільноти щодо встановлення суворого спеціального контролю за легалізаційними процесами з метою ліквідації цього виду злочинності, а також усіх причин та умов, що її викликають;

- надзвичайно важливою частиною антилегалізаційної стратегії мають бути запроваджені ефективні контрзаходи. Задля цього доцільно налагодити співпрацю міжнародних організацій у цій сфері;

- міжнародні організації погодилися, що боротьба з відмиванням грошей у банківському секторі є важливою справою. З метою недопущення легалізації брудних грошей банківські інституції вдаються до різних методів і прийомів та застосовують різні заходи, зокрема розробляють та приймають відповідні антилеглізаційні закони та інші нормативно-правові акти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України 29.10.2013 № 1277. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731>
2. Беницкий А. С. Уголовная ответственность за легализацию (отмывание) денежных средств и иного имущества, приобретенных преступным путем: проблемы квалификации и совершенствования законодательства: монография. Луганск: РИО ЛИВД, 2001. 352 с
3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20?find=1&text>
4. Користін О. Є. Відмивання коштів: теоретико-правові засади протидії та запобігання в Україні: монографія. К.: ТОВ «ХХХ». 2007. 450 с.
5. Клименко А. О. Організаційні та правові засади діяльності банків щодо протидії легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом: монографія. К.: УН-т «Україна», 2006. 168 с.
6. Шиян Д. В. Система забезпечення фінансового моніторингу в банку. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 2011. Випуск 2 (54). С. 223-231
7. Синюгіна Н. В. Фінансовий моніторинг як форма фінансового контролю за діяльністю банківських установ. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/123456789/893>.
8. Маслак О. І., Квятковська Л. А., Шийка М. І. Особливості банківського моніторингу при формуванні та оцінюванні фінансової стійкості банків України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. Випуск 1(12). 2012. Частина II. С. 33-42
9. Офіційний сайт Міжнародної групи розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів URL:www.fatf.gafi.org

10. Відмивання грошей: кримінально-правова кваліфікація, запобігання злочинності, законодавство та міжнародний досвід / За ред. В.Р. Жвалюк. Ірпінь: Нац. акад. ДПС України, 2004. 310 с.
11. Гуржій С. Г. Боротьба з відмиванням коштів: правовий, організаційний та практичний аспекти. К.: Парламентське вид-во, 2005. 216 с.
12. Дяченко Я. Я. Організаційно'правові засоби моніторингу фінансових правопорушень. *Фінанси України*. 2009. №5. С. 31-40.
13. Качка Т. Боротьба з відмиванням грошей: комплексний порівняльно-правовий аналіз відповідності законодавства України *acquis* Європейського Союзу у сфері боротьби та запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. К.: Реферат, 2004. 288 с.
14. Глущенко О. О. Критерії вибору елементів і структури міжнародної та національної систем запобігання і протидії відмиванню злочинних доходів. *Вісник Львів. УНТУ Серія екон.* 2008. Вип. 39. С.110-114.
15. Коваленко В. В., Дмитров С. О., Єжов А. В. Міжнародний досвід у сфері запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму: монографія. Суми: УАБС НБУ, 2007. 140 с.
16. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації / За ред. З.С. Варналія. К.: НІСД, 2006. 576 с.
17. Мазур І. І. Детінізація економіки як пріоритет економічної безпеки України. *Стратегічні пріоритети*. 2008. №3 (8). С. 76-83.
18. Поплевічева Н. Державні засади запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, через інституції фінансового ринку. *Банківська справа*. 2011. № 3. С.87-94.
19. Мірошниченко О. В. Іллегальна економіка та фінансові операції з легалізації незаконних доходів у контексті економічної безпеки. *Фінанси України*. 2010. № 9. С. 49-60.

20. Литвин Ю. А. Банки як суб'єкти первинного фінансового моніторингу. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*: зб.наук. праць. Т. 20. Суми: УАБС НБУ, 2007. 352 с.
21. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
22. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу: Постанова Національного банку України від 19.05.2020 № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20>
23. Про затвердження Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України: Постанова Національного банку України від 13.11.2018 № 120. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>
24. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022>
25. Про особливості виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) протягом дії воєнного стану. Постанова Національного банку України від 23.03.2022 №.60. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0060500-22#Text>
26. Про здійснення нагляду у сфері фінансового моніторингу під час дії воєнного стану. Лист НБУ від 03.03.2022. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Notice_03032022_19038
27. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20>
28. Muskaan Bartlett. How does money laundering work through P2P lending? *Quora*. 2020. URL: <https://www.quora.com/How-does-money-laundering-work-through-P2P-lending>.

29. Ahsan Habib. ACFCS Special Contributor Report: Crowdfunding-An unorthodox way of Money Laundering? Definitely maybe. *ACFCS*. 2020. URL: <https://www.acfcs.org/acfcs-special-contributorreport-crowdfunding-an-unorthodox-way-of-money-laundering-definitelymaybe/>
30. Andrew Simpson. Crowdfunding: A Coverfor Money Laundering? *Alessa*. 2020. URL: <https://www.caseware.com/alessa/blog/crowdfunding-cover-money-laundering/>.
31. Пальчевський І. Нацбанк розкрив 7 основних схем відмивання грошей банками. URL: <https://finclub.net/ua/analytics/natsbank-rozkryv-7-osnovnykh-skhem-vidmyvannia-hroshei-bankamy.html>
32. Базельський індекс AML 2021 URL: <https://baselgovernance.org/publications/basel-aml-index-2021>
33. Річний звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2021 р. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2021ukr.pdf>
34. Офіційний сайт АТ «ОТП Банк». URL: https://www.otpbank.com.ua/upload/medialibrary/376/2021annual_report.pdf
35. НБУ у серпні покарав 2 банки та 13 небанків за порушення у фінмоніторингу. URL: <https://finclub.net/ua/news/nbu-u-serpni-pokarav-2-banky-ta-13-nebankiv-za-porushennia-u-finmonitorynhu.html>
36. Морозов А. В. Використання фінансового аналізу з метою протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму. *Фінанси та кредит*. 2008. № 34 (322). С.60.
37. Омельченко О. І., Островський Д. М. Шляхи мінімізації ризиків легалізації доходів клієнтів банку. *БІЗНЕСІНФОРМ* № 6. 2019. С.239-245
38. Дмитров С. Моделювання оцінки ризиків використання послуг банків з метою легалізації кримінальних доходів або фінансування тероризму. *Вісник НБУ: зб. наук. праць*. 2009. № 1. С. 54-59
39. Дмитров С. О. Фінансовий моніторинг в банку: навч. посібн. Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. 336 с.

40. Офіційний сайт Fincen. URL: <https://www.fincen.gov/resources/law-enforcement-overview>
41. Барановський О. І. Боротьба з «відмиванням» грошей у банківському секторі економіки. *Вісник НБУ: зб. наук. праць*. 2002. № 5. С. 10-17.
42. The Bank Secrecy Act. URL: <https://www.fincen.gov/resources/statutes-and-regulations/bank-secrecy-act>